

TRGOVINA LJUDIMA: FENOMEN, POLOŽAJ I PRAVA ŽRTAVA

PRIRUČNIK ZA PRAVNE STRUČNJAKE I PRUŽAOCE PRAVNE POMOĆI

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

TRGOVINA LJUDIMA: FENOMEN, POLOŽAJ I PRAVA ŽRTAVA

PRIRUČNIK ZA PRAVNE STRUČNJAKE I PRUŽAOCE PRAVNE POMOĆI

Autorice:

Bojana JOVANOVIĆ

Meliha SENDIĆ

Saliha ĐUDERIJA

Suzanne HOFF

Juli, 2024.

TRGOVINA LJUDIMA: FENOMEN, POLOŽAJ I PRAVA ŽRTAVA

PRIRUČNIK ZA PRAVNE STRUČNJAKE I PRUŽAOCE PRAVNE POMOĆI

Ova publikacija je finansirana doprinosima država članica Vijeća Evrope u okviru Akcionog plana Vijeća Evrope za Bosnu i Hercegovinu (2022–2025), u okviru projekta Vijeća Evrope „Jačanje akcije protiv trgovine ljudima u Bosni i Hercegovini“.

Mišljenja iznesena u ovoj publikaciji su autorova i ne odražavaju nužno službenu politiku Vijeća Evrope.

Reprodukcija odlomaka (do 500 riječi) je odobrena, osim u komercijalne svrhe, sve dok se čuva cjelovitost teksta, odlomak se ne koristi izvan konteksta, ne pruža nepotpune informacije ili ne dovodi na drugi način u obmanu čitaoca u pogledu prirode, opsega ili sadržaja teksta.

Izvorni tekst uvijek mora biti priznat na sljedeći način „© Vijeće Evrope, 2024“. Svi ostali zahtjevi koji se tiču reprodukcije/prevoda cijelog ili dijela dokumenta, trebaju se uputiti Direktoratu za komunikaciju Vijeća Evrope (F-67075 Strasbourg Cedex ili na publishing@coe.int).

Svu drugu korespondenciju u vezi sa ovim okumentom treba uputiti Odjelu Vijeća Evrope za borbu protiv trgovine ljudima.

Vijeće Evrope (Council of Europe),

Avenue de l'Europe F-67075

Strasbourg Cedex, France

Dizaj naslovnice i prijelom:

Grafika Šaran

Ova publikacija nije lekturisana radi ispravljanja tiskarskih i gramatičkih pogrešaka.

“© Council of Europe, July 2024”.

Sva prava zadržana.

SADRŽAJ

Lista skraćenica.....	4
Predgovor	5
I.FENOMEN TRGOVINE LJUDIMA	6
A.Uvod: od ropstva do trgovine ljudima	6
B.Implikacije trgovine ljudima	7
C.Savremene definicije trgovine ljudima	8
D.Elementi krivičnog djela trgovina ljudima	10
E.Razlike i SRODNOSTI sa drugim fenomenima	13
II.PRAVNI OKVIR U BOSNI I HERCEGOVINI KOJI SE ODNOSI NA TRGOVINU LJUDIMA	18
III.IDENTIFIKACIJA ŽRTAVA TRGOVINE LJUDIMA.....	22
A.Faze identifikacije žrtava trgovine ljudima	22
B.Status žrtve trgovine ljudima	24
C.Djeca žrtve trgovine ljudima	24
IV.PRAVA ŽRTAVA	26
V.PRAVNA PODRŠKA ZA ŽRTVE TRGOVINE LJUDIMA U BOSNI I HERCEGOVINI	31
A.Opća razmatranja	31
B.Pravna podrška žrtvama trgovine ljudima u krivičnom postupku	32
C.Pravna podrška žrtvama trgovine ljudima u parničnom postupku.....	36
VI.SISTEMSKI ODGOVOR NA TRGOVINU LJUDIMA	37
DODATAK I: HISTORIJSKI PREGLED MEĐUNARODNE REGULATIVE I STANDARDA U OBLASTI TRGOVINE LJUDIMA	40
DODATAK II: KRIVIČNO ZAKONODAVSTVO KOJE SE ODNOSI NA TRGOVINU LJUDIMA	43
DODATAK III: KRATKI VODIČ ZA PRAVNIKE I PRUŽAOCE PRAVNE POMOĆI	50
DODATAK IV: POSTUPAK IZNOŠENJA PREDMETA PRED EVROPSKIM SUDOM ZA LJUDSKA PRAVA	52
DODATAK V: KORISNI LINKOVI	55

LISTA SKRAĆENICA

BD BiH – Brčko distrikt Bosne i Hercegovine

BiH- Bosna i Hercegovina

CEE- *Centralna i Istočna Evropa*

CRC - Konvencija Ujedinjenih nacija o pravima djeteta

EU - Evropska unija

FBiH - Federacija Bosne i Hercegovine

GRETA - Ekspertna grupa Vijeća Evrope za borbu protiv trgovine ljudima

Konvencija - Konvencija Vijeća Evrope o akciji protiv trgovine ljudima

KZ - Krivični zakon

NVO - Nevladina organizacija

Palermo protokol - Protokol za sprječavanje, suzbijanje i kažnjavanje trgovine ljudima, posebno ženama i djecom

THB - Trgovina ljudima

UN- Ujedinjene nacije

VE– Vijeće Evrope

ZKP - Zakon o krivičnom postupku

PREGOVOR

Ovaj priručnik je rezultat zajedničkih napora na osiguranju efikasnije zaštite i pristupa pravdi žrtvama trgovine ljudima u Bosni i Hercegovini. Priručnik je osmišljen kao informativni vodič za pravnike i pružaoce pravne pomoći koji žrtvama trgovine ljudima pružaju informacije i pravnu podršku u ostvarivanju njihovih zakonskih prava i efikasnom rješavanju njihove situacije. Priručnik može biti koristan i tužiocima i sudijama čija je uloga da pouče žrtve o njihovim pravima i osiguraju donošenje odluke o naknadi štete koju su žrtve pretrpjele.

Sistematsko informisanje žrtava trgovine ljudima o njihovim pravima, dostupnost usluga pomoći i implikacije koje sa sobom nosi status žrtve postaju važni faktori čim se utvrdi postojanje opravdanih razloga da se određena osoba smatra žrtvom trgovine ljudima. Nakon obavljene identifikacije, žrtve koje se pojavljuju u krivičnim postupcima protiv trgovaca ljudima u svojstvu svjedoka ili oštećenih strana imaju pravo na pravno zastupanje u vezi sa njihovim iskazom i ulaganjem imovinskopravnog zahtjeva. Pristup pravnoj pomoći također ima važnu ulogu u omogućavanju žrtvama pokretanje parnica za naknadu štete i obeštećenje.

Priručnik je izrađen u okviru projekta Vijeća Evrope pod nazivom „Jačanje akcije protiv trgovine ljudima u Bosni i Hercegovini (2023-2024)“ koji se finansira iz Akcionog plana Vijeća Evrope za Bosnu i Hercegovinu. Projekt pruža podršku nadležnim institucijama, stručnim osobama i organizacijama civilnog društva koje se bave problemom trgovine ljudima u BiH, a sve s konačnim ciljem efikasne implementacije Konvencija Vijeća Evrope o akciji protiv trgovine ljudima. Projekt promoviše pristup zasnovan na ljudskim pravima u borbi protiv trgovine ljudima pozivajući svoje partnere na implementaciju sveobuhvatnog odgovora na ovu problematiku počevši od sprječavanja trgovine ljudima i zaštite žrtava pa sve do efikasnog krivičnog gonjenja počinitelaca i pružanja efikasnih pravnih lijekova oštećenima.

Jedno od značajnih postignuća projekta je i uspostava domaće mreže pružaoca besplatne pravne pomoći i specijaliziranih nevladinih organizacija čije je osoblje osposobljeno za rad sa žrtvama trgovine ljudima, pružanje pravne pomoći i zastupanje u krivičnim postupcima. Ova mreža dostupna je svim žrtvama trgovine ljudima u Bosni i Hercegovini i otvorena je za sve domaće institucije i nevladine organizacije koje se bave problemom trgovine ljudima i pružanjem usluga žrtvama.

I. FENOMEN TRGOVINE LJUDIMA

Trgovina ljudima je složen fenomen s kojim se društva bore kroz historiju pa sve do danas. Trgovanje ljudima podrazumijeva teška kršenja ljudskih prava i ostavlja razorne posljedice na svoje žrtve. Trgovina ljudima pogađa milione ljudi širom svijeta, uključujući muškarce, žene i djecu. Žrtve trgovine ljudima podvrgnute su različitim oblicima iskorištavanja, uključujući prisilni rad, seksualno iskorištavanje i prisilno odstranjivanje organa.

Da bi se dobila što jasnija slika o različitim aspektima ovog fenomena, važno je biti svjestan njegovog historijskog konteksta koji je doveo do trenutnog stanja i savremenih aspekata trgovine ljudima.

A. UVOD: OD ROPSTVA DO TRGOVINE LJUDIMA

Kroz historiju čovječanstva, ropstvo je kontinuirano postojalo sve do 19. vijeka i smatralo se društveno i pravno prihvatljivim. Ropstvo, prema definiciji, podrazumijeva odnos među ljudima, grupama ljudi ili narodima zasnovan na ekonomskoj, pravnoj, moralnoj, ideološkoj, političkoj ili vjerskoj zavisnosti i podređenosti. Osoba koja je rob nema nikakva prava i suštinski je vlasništvo druge osobe ili grupe - gospodara. Gospodar ima punu vlast da radi s robom šta želi, da ga fizički kažnjava, sakati pa čak i liši života. Ljudsko biće koje je bilo rob praktično je bilo svedeno na robu.

Iako se danas smatra da su prakse slične ropstvu dio daleke prošlosti, realnost je potpuno drugačija. Čak i u 20. i 21. vijeku nailazimo na zastrašujuće primjere trgovine ljudima i nemilosrdnog iskorištavanja pojedinaca, kako muškaraca, tako i žena i djece kao najobičnije robe od strane trgovaca ljudima. Oni se kupuju i prodaju kao obična roba; njihova ljudska prava su grubo narušena kroz različite oblike modernog ropstva. S druge strane, tokom navedenog perioda porasla je i svijest o postojanju ovog fenomena te su poduzeti naponi na međunarodnom planu da se stane u kraj trgovini ljudima.

Političke i društvene promjene koje su se desile u Evropi tokom 1980-tih i 1990-tih značajno su se odrazile na fenomen trgovine ljudima. Može se izdvojiti nekoliko faktora koji su doprinijeli pojavi trgovine ljudima:

⇒ **Ekonomske ranjivosti:** Ekonomska nestabilnost i strukturne prilagodbe u brojnim zemljama Centralne i Istočne Evrope tokom ovog perioda dovele su do porasta nezaposlenosti, siromaštva i nejednakosti u ličnim primanjima. Ovi ekonomski pritisci učinili su pojedince, posebno one iz marginaliziranih zajednica, naročito podložnim eksploataciji i trgovini ljudima. Primamljeni obećanjima o boljim ekonomskim mogućnostima u inostranstvu, često su završavali u rukama i pod kontrolom trgovaca ljudima.

- ⇒ **Sukobi i raseljavanje stanovništva:** Oružani sukobi i politička previranja u različitim regionima, poput Balkana u Evropi te Africi i dijelovima Azije doveli su do masovnog raseljavanja stanovništva. Raseljena lica su posebno bila podložna trgovini ljudima u svrhu seksualnog iskorištavanja (naročito žene i djeca), prisilnog rada i drugih oblika zlostavljanja. Narušeni red i mir u zonama sukoba omogućio je trgovcima ljudima da prolaze nekažnjeno.
- ⇒ **Migracije i globalizacija:** Tokom 1980-tih i 1990-tih došlo je do porasta migracija u svijetu. Iako je dio migracija bio potaknut ekonomskim težnjama, upravo to je izložilo pojedince većoj opasnosti od trgovine ljudima i iskorištavanja kada nisu raspolagali odgovarajućim informacijama i zaštitom.
- ⇒ **Kriminalne mreže:** Slabljenje državnih institucija u pojedinim regijama i širenje kriminalnih mreža koje su motivisane prilikama za sticanje velike zarade stvorili su okruženje podobno za procvat trgovine ljudima. Ove mreže su često prisutne u više zemalja i znaju biti vrlo sofisticirane, što agencijama za provođenje zakona otežava borbu protiv njih. Međutim, trgovinom ljudima mogu se baviti i pojedinci te manje, neorganizovane kriminalne grupe.
- ⇒ **Potražnja za jeftinom radnom snagom i komercijalnim seksualnim uslugama:** Ekonomske promjene praćene ekspanzijom industrija i usluga dovele su do veće potražnje za jeftinom radnom snagom. Istovremeno je razvoj seksualne industrije kreirao potražnju za pružiocima seksualnih usluga, što je doprinijelo porastu trgovine ljudima u svrhu seksualnog iskorištavanja.

B. IMPLIKACIJE TRGOVINE LJUDIMA

Trgovina ljudima je složen i višedimenzionalan fenomen na koji utiču različiti faktori i aspekti. Ključne implikacije trgovine ljudima obuhvataju sljedeće:

- ⇒ **Kršenje ljudskih prava:** trgovina ljudima predstavlja teško kršenje ljudskih prava. Žrtve mogu biti podvrgnute fizičkom i psihičkom zlostavljanju, prisilnom radu, seksualnom iskorištavanju i drugim oblicima prisile koji krše njihova temeljna prava i slobode.
- ⇒ **Ekonomski aspekt:** poticaj za bavljenje trgovinom ljudima je najčešće finansijska dobit, a sama trgovina ljudima ima implikacije po ekonomije zemalja. Žrtve koje su eksploatisane na različite načine stvaraju profit za trgovce ljudima koji izbjegavaju plaćanje poreza čime država gubi prihode. S druge strane, žrtve su korisnici usluga koje finansira država i zajednica.
- ⇒ **Društvene implikacije:** trgovina ljudima ima značajne implikacije po društvo, jer iskorištava ranjivosti pojedinaca i produbljava cikluse siromaštva, zlostavljanja i marginalizacije.

Kao postkonfliktna zemlja sa značajnim prisustvom stranih vojnih trupa od 1996. godine, Bosna i Hercegovina našla se pred specifičnim izazovima. U periodu između 1998. i 2004. godine, u zemlji je identificirano preko 950 žrtava trgovine ljudima. Slučajevi identificiranih žrtava trgovine ljudima bili su evidentirani u bazi podataka koju je vodila Misija IOM-a u BiH. Te žrtve pretežno su bile žene porijeklom iz Ukrajine, Bjelorusije, Moldavije i Rusije.

Isprva su bile percipirane samo kao seksualne radnice, ali situacija se drastično promijenila s pojavom izvještaja u kojima su opisani načini na koje su te žene dovedene u Bosnu i Hercegovinu i teški uslovi u kojima su tu držane.

Organi za provođenje zakona su provodili istrage, a uporedo su i organizacije civilnog društva u Bosni i Hercegovini provodile istraživanja kako bi otkrili pravu prirodu dolaska i boravka pojedinaca u zemlji. To je doprinijelo boljem sagledavanju svih aspekata trgovine ljudima te razvoju pravnih i institucionalnih okvira za borbu protiv ove pojave.

Od 2000. godine, bilježi se kontinuirani napredak u razvoju pravnog okvira za borbu protiv trgovine ljudima na međunarodnom nivou i u Bosni i Hercegovini. Međutim, s vremenom su se uporedo razvijali i novi trendovi u trgovini ljudima te načini eksploatacije žrtava.

U posljednjih nekoliko godina, najčešći oblici trgovine ljudima u Bosni i Hercegovini uključuju, pored prisilne prostitucije i drugih oblika seksualnog iskorištavanja, prisilni rad ili služenje, prisilno prosijačenje na koje su uglavnom prisiljena djeca i žene (ponekad i cijele porodice), i prisilu na počinjenje krivičnih djela, prisilni brak i iskorištavanje za kućne poslove.

Počinioci – trgovci ljudima – mogu biti članovi porodice, pojedinci ili organizovane grupe. Ovi pojavnici uključuju veći broj žrtava koje su građani Bosne i Hercegovine, odnosno zemalja regiona (najčešće pripadnici manjina), a sa pojavom talasa migranata u Bosni i Hercegovini često se među žrtvama nalaze maloljetnici bez pratnje, žene i djeca.

Iskustvo Bosne i Hercegovine naglašava potrebu za budnošću i koordiniranim odgovorom na problem trgovine ljudima, posebno u postkonfliktnim područjima. Ono također ukazuje na značaj pobližeg upoznavanja sa složenim faktorima koji pogoduju trgovini ljudima, kao što su sukobi, raseljavanje stanovništva i prisustvo međunarodnih aktera.

Napori na suzbijanju trgovine ljudima iziskuju multisektorski pristup koji uzima u obzir kako neposredne, tako i uzročne faktore koji pojedince čine podložnim iskorištavanju.

C. SAVREMENE DEFINICIJE TRGOVINE LJUDIMA

Pravne definicije trgovine ljudima su uglavnom zasnovane na međunarodnim pravnim instrumentima i sporazumima. Usvajanjem Konvencije Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala i pratećeg Protokola za sprječavanje, suzbijanje i kažnjavanje trgovine ljudima, posebno ženama i djecom ¹ (Protokol iz Palerma) 2000. godine, osigurano je usvajanje univerzalne definicije trgovine ljudima i poduzet je značajan korak u borbi protiv trgovine ljudima na međunarodnom planu. Palermo protokol pružio je temeljni okvir za pravilno

¹ <https://www.ohchr.org/sites/default/files/ProtocolonTrafficking.pdf>

razumijevanje i eliminaciju trgovine ljudima, ali su kasnija dešavanja doprinijela jačem globalnom odgovoru na ovaj problem. Definicije koje se koriste u Konvenciji Vijeća Evrope o akciji protiv trgovine ljudima² i u Direktivi EU-a o sprječavanju i suzbijanju trgovanja ljudima 2011/36 (u procesu revizije za vrijeme pisanja ovog priručnika) zasnovane su na definiciji UN-a.

UJEDINJENE NACIJE (UN):

U skladu sa članom 3. Palermo protokola koji je usvojen 15. novembra 2000. godine, „**trgovina ljudskim bićima**“ znači vrbovanje, prijevoz, prevođenje, skrivanje ili primanje lica, korištenjem prijetnje, sile ili nekog drugog oblika prisile, otmicom, prevarom, obmanom, zloupotrebom ovlasti ili položaja bespomoćnosti ili davanjem ili primanjem plaćanja ili koristi da bi se postigla privola osobe koja ima kontrolu nad drugom osobom, a u svrhu iskorištavanja. **Iskorištavanje** uključuje najmanje iskorištavanje prostitucije drugih ili druge oblike seksualnog iskorištavanja, prisilni rad ili usluge, ropstvo ili radnje slične ropstvu, služenje ili odstranjivanje organa.

VIJEĆE EVROPE (VE):

U skladu sa članom 4. Konvencija Vijeća Evrope o akciji protiv trgovine ljudima koja je usvojena 16. maja 2005. godine, a stupila na snagu 1. februara 2008. godine, „**trgovina ljudskim bićima**“ znači vrbovanje, prijevoz, prevođenje, skrivanje ili primanje lica, korištenjem prijetnje, sile ili nekog drugog oblika prisile, otmicom, prevarom, obmanom, zloupotrebom ovlasti ili položaja bespomoćnosti ili davanjem ili primanjem plaćanja ili koristi da bi se postigla privola osobe koja ima kontrolu nad drugom osobom, a u svrhu iskorištavanja. **Iskorištavanje** uključuje najmanje iskorištavanje prostitucije drugih ili druge oblike seksualnog iskorištavanja, prisilni rad ili usluge, ropstvo ili radnje slične ropstvu, služenje ili odstranjivanje organa.

Konvencija je sveobuhvatan međunarodni okvir otvoren za države članice Vijeća Evrope i one koje to nisu. To je prvi međunarodni pravni instrument koji predviđa pristup zasnovan na ljudskim pravima u borbi protiv trgovine ljudima. Konvencija predviđa obaveze za sprječavanje trgovine ljudima i daje sveobuhvatan okvir za zaštitu žrtava i svjedoka te pružanje pomoći žrtvama i svjedocima i sadrži odredbe o efikasnoj istrazi i krivičnom gonjenju trgovaca ljudima.

EVROPSKA UNIJA (EU):

Direktiva Evropske unije o sprječavanju i suzbijanju trgovanja ljudima 2011/36³ sadrži definiciju trgovine ljudima i uspostavlja minimalna pravila i sankcije. Također sadrži zajedničke odredbe, uzimajući u obzir rodnu perspektivu, u svrhu efikasnije

² CETS 197 Konvencija Vijeća Evrope o akciji protiv trgovine ljudima, Varšava, 16. maj 2005. godine <https://rm.coe.int/168008371d>

³ https://home-affairs.ec.europa.eu/policies/internal-security/organised-crime-and-human-trafficking/together-against-trafficking-human-beings_en

prevencije trgovanja ljudima i zaštite žrtava.

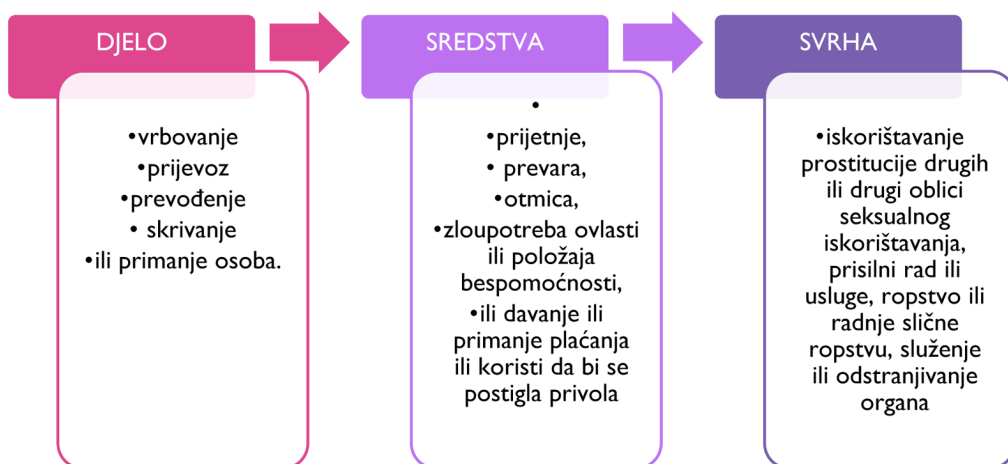
„Član 2 - Krivična djela koja se odnose na trgovanje ljudima

Države članice poduzimaju potrebne mjere kako bi osigurale da su sljedeća namjerna djela kažnjiva: vrbovanje, prijevoz, prevođenje, skrivanje ili primanje osoba, uključujući razmjenu ili prijenos kontrole nad tim osobama, korištenjem prijetnje, sile ili nekog drugog oblika prisile, otmicom, obmanom, prevarom, zloupotrebom ovlasti ili položaja bespomoćnosti, davanjem ili primanjem plaćanja ili koristi da bi se postigla privola osobe koja ima kontrolu nad drugom osobom, a u svrhu izrabljivanja. Položaj bespomoćnosti znači stanje u kojem dotična osoba nema drugu stvarnu ili prihvatljivu mogućnost, osim da se podvrgne zloupotrebi kojoj je izložena. **Iskorištavanje** uključuje najmanje iskorištavanje prostitucije drugih ili druge oblike seksualnog iskorištavanja, prisilni rad ili usluge, uključujući prošenje, ropstvo ili radnje slične ropstvu, služenje ili iskorištavanje krivičnih aktivnosti ili odstranjivanje organa ili iskorištavanje surogatstva, prisilni brak i nezakonito posvojenje.“

Revizijom Direktive EU-a 2024. godine dodati su novi oblici iskorištavanja: iskorištavanje surogat roditeljstva, prisilni brak i nezakonito posvojenje.

D. ELEMENTI KRIVIČNOG DJELA TRGOVINA LJUDIMA

Poblježe upoznavanje s elementima i dinamikom krivičnog djela trgovine ljudima ključno je za efikasno utvrđivanje, procesuiranje i presuđivanje predmeta.

Trgovina ljudima predstavlja kombinaciju navedenih elemenata koji se ne posmatraju izolovano svaki za sebe. Na primjer, “skrivanje” osoba (radnja) podrazumijeva “prijetnju ili korištenje sile” (sredstvo) za “prisilni rad” (svrha) i kao

takvo treba se tretirati kao trgovina ljudima. Slično tome je i vrbovanje (radnja) obmanom (sredstvo) u svrhu iskorištavanja prostitucije (svrha) predstavlja trgovinu ljudima. Da bi postojala trgovina ljudima, elementi iz sve tri navedene kategorije (radnja, sredstvo, svrha) moraju postojati zajedno. Međutim, izuzetak od navedenog su djeca. Vrbovanje, prijevoz, prevođenje, skrivanje ili primanje djeteta u svrhu iskorištavanja smatra se trgovinom ljudima čak i kada nisu korištena navedena sredstva. Treba napomenuti da pristanak žrtve trgovine ljudima na namjeravano izrabljivanje nije relevantan ukoliko je korišteno bilo koje od navedenih sredstava.

U grafikonima u daljem tekstu detaljnije je obrađen svaki element krivičnog djela ponaosob:

DJELA TRGOVINE LJUDIMA

Vrbovanje

- direktno ili lično
- posredstvom agencija
- posredstvo novina
- putem interneta

Prijevoz

- unutar zemlje ili preko granica, zakoniti i nezakoniti

Prevođenje

- premještanje
- razmjena
- prenošenje kontrole nad ljudima
- držanje osobe na određenoj lokaciji tokom procesa trgovine (prikriivanje)

Primanje

- prihvatanje rada ili usluga žrtve trgovine ljudima

SREDSTVA TRGOVINE LJUDIMA

Prijetnje

- sila ili drugi oblici prisile ili prijetnje
- nenasilne ili psihološke

Obmana/prevara

- o prirodi i uslovima rada, plaćanju, životnim uslovima

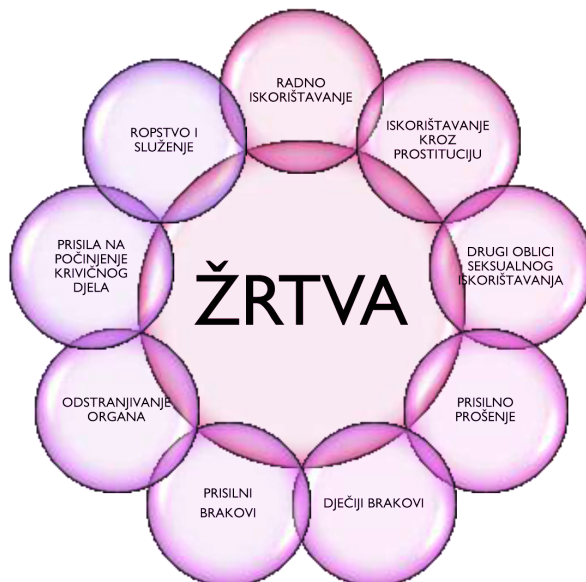
Davanje i razmjena novčanih sredstava

- kupovina i prodaja ljudskog bića
- davanje novca žrtvi kako bi se namamila u lanac trgovine ljudima

Otmica

- kidnapovanje

SVRHA/OBLICI ISKORIŠTAVANJA

E. RAZLIKE I SRODNOSTI SA DRUGIM FENOMENIMA

Trgovina ljudima je puno više od prostog organizovanog kretanja ljudi za ostvarivanje profit. Ključni faktori koji razlikuju trgovinu ljudima od krijumčarenja i migracija su upotreba nekog od navedenih sredstava (sila, obmana, zloupotreba položaja bespomoćnosti i slično) tokom cijelog procesa ili u nekoj fazi tog procesa, te upotreba tog sredstva u svrhu iskorištavanja.

TRGOVINA LJUDIMA		KRIJUMČARENJE	
Svrha:	Trgovina ljudima uključuje vrbovanje, prevoz, skrivanje ili primanje osoba upotrebom sile, prevare, prisile ili obmane u svrhu iskorištavanja, koje se može odnositi na prisilni rad, seksualno iskorištavanje, služenje ili druge oblike zlostavljanja.	Svrha:	Krijumčarenje osoba p o d r a z u m i j e v a omogućavanje nezakonitog ulaska osobama u drugu zemlju, što krijumčari rade kako bi ostvarili finansijsku korist, kršeći pri tome zakone o migraciji. Krijumčarenje može dovesti do dužničkog ropstva i iskorištavanja, ali to ne mora uvijek biti slučaj.
Iskorištavanje:	Žrtve trgovine ljudima podvrgnute su iskorištavanju pri čemu osobe koje njima trguju zadržavaju kontrolu nad njima u svrhu sticanja finansijske koristi. Žrtve se često tretiraju kao roba. Iskorištavanje ne mora biti realizovano da bi se radilo o krivičnom djelu trgovine ljudima; dovoljno je dokazati svrhu/namjeru iskorištavanja.	Iskorištavanje:	Krijumčari profitiraju pomažući ljudima da pređu granice u zamjenu za novčanu naknadu, ali ih obično ne eksploatišu radi kontinuirane finansijske dobiti niti ih kontrolišu na isti način kao trgovci ljudima. Njihov odnos je transakcijski.

Pristanak:	Kada se radi o trgovini ljudima, pristanak nije relevantan ukoliko je dat pod prisilom. Žrtve možda nisu u stanju da izađu iz situacije u kojoj se nalaze i/ili su držane protiv svoje volje. Kada postoji prijetnja ili upotreba sile; prisila, otmica, obmana, zloupotreba ovlasti ili položaja bespomoćnosti, ili davanje ili primanje plaćanja ili koristi, ne može se očekivati da su žrtve dale slobodan pristanak.	Pristanak:	Krijumčarenje obično iziskuje pristanak osoba da budu krijumčarene, jer se radi o plaćenju usluzi. Iako krijumčarenje sa sobom nosi određene rizike i opasnosti, ljudi općenito sami donose odluku o korištenju usluga krijumčara na osnovu informacija koje posjeduju. Ponekad je to njihov jedini izbor.
-------------------	---	-------------------	--

TRGOVINA LJUDIMA		MIGRACIJE	
Svrha:	Trgovina ljudima uključuje vrbovanje, prijevoz, skrivanje ili primanje osoba upotrebom sile, prevare, prisile ili obmane u svrhu iskorištavanja, koje se može odnositi na prisilni rad, seksualno iskorištavanje, služenje ili druge oblike zlostavljanja.	Svrha:	Migracija podrazumijeva kretanje osoba sa jednog mjesta na drugo, obično preko državnih granica ili unutar zemlje.
Iskorištavanje:	Žrtve trgovine ljudima podvrgnute su iskorištavanju pri čemu osobe koje njima trguju zadržavaju kontrolu nad njima u svrhu sticanja finansijske koristi. Žrtve se često tretiraju kao roba.	Iskorištavanje:	Migranti se mogu naći u uslovima eksploatacije koji su slični elementima trgovine ljudima. Ove situacije mogu uključivati dužničko ropstvo, zadržavanje plata ili nesigurne radne uslove. Trgovina ljudima u svrhu radnog iskorištavanja može se dogoditi u kontekstu migracija kada su pojedinci vrbovani ili im je obećan posao u stranoj zemlji, ali su nakon toga izloženi iskorištavanju.

Pristanak:	Kada se radi o trgovini ljudima, pristanak često nije relevantan ili je dat pod prisilom. Žrtve nisu u stanju da izađu iz situacije u kojoj se nalaze i držane su protiv svoje volje.	Pristanak:	Migracije mogu biti dobrovoljne, prisilne ili mješovite. To je složen fenomen na koji utiču različiti faktori, poput ekonomskih, socijalnih, političkih i okolišnih.
-------------------	---	-------------------	--

Iako su trgovina ljudima i migracije dvije različite stvari, postoje srodnosti zbog postojanja zajedničkih ranjivosti.

SRODNOSTI	
Ranjivost:	Migranti, posebno oni koji se nalaze u ranjivoj situaciji, mogu biti izloženi većem riziku od trgovine ljudima, između ostalog i zbog neposjedovanja pravnog statusa, jezičkih barijera, ograničene podrške društva ili nepoznavanja pravnog sistema zemlje odredišta.
Tranzitne zemlje:	Krijumčari mogu iskoristiti migracijske rute i koristiti ih za prijevoz žrtava do njihovog odredišta. Migracijske rute i pogranična područja mogu postati lokacije na kojima se odvijaju aktivnosti trgovine ljudima.

Važno je napraviti razliku između migranata koji traže bolje ekonomske mogućnosti, odnosno izbjeglica i osoba koje su žrtve trgovine ljudima. Pronalaženje žrtava trgovine ljudima među migrantskom populacijom i među tražiocima međunarodne zaštite iziskuje posebnu osposobljenost i razvijenu svijest o mogućnosti da se žrtve trgovine ljudima nalaze i među ovom populacijom.

Trgovci ljudima često od svojih žrtava oduzimaju pasoše i isprave ili te dokumente uništavaju. U takvim situacijama postoji rizik da će te osobe biti tretirane prvenstveno kao neregularni migranti, prostitutke ili neregularni radnici te da će biti kažnjeni ili vraćeni u svoje zemlje bez pružene pomoći.

Kada su u pitanju migracije, trgovina ljudima, krijumčarenje ljudi i razlike u pogledu iskorištavanja, važno je ove situacije sagledati kroz određivanje oblika pravne pomoći i podrške „koja je vrlo često spas za potencijalne žrtve trgovine ljudima jer im omogućava da pristupe drugim oblicima podrške kao što su siguran smještaj, regulisanje boravišnog statusa, odnosno bezbjedan povratak u zemlju porijekla podrazumijeva i saradnju sa pravosuđem u kažnjavanju počinitelja ovih krivičnih djela“.

Stručne osobe koje prve dolaze u kontakt sa potencijalnim žrtvama trgovine ljudima ili se bave takvim slučajevima u Bosni i Hercegovini su najčešće policijski službenici, službenici Službe za poslove sa strancima (u daljem tekstu: SPS BiH) i/ili predstavnici civilnog društva. Svi ovi akteri imaju obavezu da žrtvama pruže odgovarajuće informacije, odnosno da ih upute na pravo na besplatnu pravnu pomoć i kontakt sa pravnim stručnjacima koji im mogu pružiti pravnu pomoć.

Ovo pravo pripada svakoj osobi koja se nađe u opasnosti od trgovine ljudima na teritoriji Bosne i Hercegovine bez ikakve diskriminacije.

Osobe kojima je potrebna međunarodna zaštita u Bosni i Hercegovini i žele zatražiti zaštitu (azil) upućuju se u službu za poslove sa strancima BiH, koja je nadležna za prvi korak u tom procesu. Služba za poslove sa strancima BiH izdaje „Potvrdu o izraženoj namjeri traženja azila“, poznatu i kao bijeli papir, i pruža zaštitu potencijalnoj žrtvi trgovine ljudima stranom državljaninu u jednom od prihvatnih centara.

Isto tako, kada organizacija civilnog društva dobije informaciju o potencijalnoj žrtvi trgovine ljudima stranom državljaninul/ki, ona tu žrtvu poučava i upućuje da kontaktira službu za poslove sa strancima BiH direktno preko jednog od 16 terenskih ureda u Bosni i Hercegovini.

Ukoliko se žrtva nalazi na graničnom prijelazu, može da zatraži pomoć od Granične policije i izrazi namjeru da tamo zatraži azil, nakon čega se upućuje u najbližu kancelariju službe za poslove sa strancima BiH. U postupku azila, žrtva trgovine ljudima koja je strani državljanin može ostvariti određeni oblik zaštite, odnosno dobiti priliku da se izvuče iz lanca trgovine ljudima.

Isto tako, žrtve trgovine ljudima koje su strani državljani imaju pravo na „privremeni boravak iz humanitarnih razloga“ u BiH.

Pružaoци besplatne pravne pomoći moraju biti u toku sa pravnom zaštitom koja je dostupna žrtvama trgovine ljudima i omogućiti im ostvarivanje prava na zakonit boravak u BiH.

TRGOVINA LJUDIMA		DOBROVOLJNA PROSTITUCIJA	
Svrha:	Trgovina ljudima uključuje vrbovanje, prijevoz, skrivanje ili primanje osoba upotrebom sile, prevare, prisile ili obmane u svrhu seksualnog iskorištavanja i zlostavljanja.	Svrha:	Odrasle osobe se mogu dobrovoljno baviti prostitucijom da bi zaradili novac.
Iskorištavanje:	Kada se radi o trgovini ljudima, žrtve su podvrgnute seksualnom iskorištavanju protiv svoje volje ili uz njihov pristanak pri čemu trgovci ljudima zadržavaju kontrolu nad njima. Žrtve se često tretiraju kao roba.	Iskorištavanje:	Dobrovoljna prostitucija, iako može biti uslovljena nepovoljnim ličnim okolnostima ili nedostatkom drugih mogućnosti, slobodan je izbor odrasle osobe. Kao i svi drugi radnici, seksualni radnici mogu biti izloženi iskorištavanju i zlostavljanju, između ostalog i kada su se dobrovoljno angažovali i pristali raditi u tom sektoru.
Pristanak:	Kada se radi o trgovini ljudima pristanak je često irelevantan ili je dat pod prisilom. Žrtve nisu u stanju da izađu iz situacije u kojoj se nalaze i držane su protiv svoje volje.	Pristanak:	Pretpostavlja se da su odrasle osobe koje se dobrovoljno bave prostitucijom mogu slobodno donijeti odluku da napuste tu situaciju. Nisu prisiljene da pružaju seksualne usluge za novac. Međutim, odrasle osobe koje se bave prostitucijom spadaju u marginalizovanu populaciju i mogu postati žrtve trgovine ljudima.

Imajući u vidu da dobrovoljna prostitucija nije regulisana pravnim okvirom Bosne i Hercegovine, ona spada u sivu zonu u kojoj seksualne radnice/i lako mogu postati žrtve trgovine ljudima. Prostitucija nije dozvoljena kao privredna djelatnost dok je bavljenje prostitucijom kažnjivo kao prekršaj. Ovakva situacija može zamaskirati slučajeve prisilne prostitucije, otežavajući identifikaciju žrtava i krivično gonjenje trgovaca ljudima i počinilaca.

S druge strane, zakoni o prekršajima protiv javnog reda i mira u Bosni i Hercegovini predviđaju novčane kazne za osobe koje se bave prostitucijom i one koji koriste usluge prostitucije. Ovaj fenomen otežava identifikaciju žrtava trgovine ljudima prije svega zbog široko rasprostranjene diskriminacije i stigmatizacije seksualnih radnika/ca te vrlo često se trgovina ljudima odvija iza krinke dobrovoljnog bavljenja prostitucijom. Ovo je posebno važno imati u vidu kada su u pitanju djeca koja ne mogu dati validan pristanak na bavljenje prostitucijom, a posebno kada postoji prinuda na bavljenje prostitucijom kod odrasle osobe.

U kontekstu suzbijanja prostitucije kao prekršaja u „dobrovoljnoj prostituciji“ važno je provjeriti godine života osobe i druge okolnosti bavljenja prostitucijom.

Pružanje pravne podrške ovim osobama je ključno, kao i edukacija policijskih službenika; saradnja sa centrima za socijalni rad i uspostavljanje posebnog pristupa i specijalizovane pravne podrške za osobe koje se bave prostitucijom.

II. PRAVNI OKVIR U BOSNI I HERCEGOVINI KOJI SE ODNOSI NA TRGOVINU LJUDIMA

Bosna i Hercegovina je zemlja porijekla, tranzita i odredišta za trgovinu ljudima u svrhu: prisilnog prosjačenja, prisiljavanja na vršenje krivičnih djela, seksualnog iskorištavanja, radnog iskorištavanja, prisilnog služenja u domaćinstvu, dječje pornografije i prisilnih brakova. Trgovci ljudima iskorištavaju kako državljane Bosne i Hercegovine, tako i strane državljane u Bosni i Hercegovini, a žrtve iz Bosne i Hercegovine iskorištavaju i u drugim zemljama.

Pravne definicije trgovine ljudima koje se koriste u BiH zasnovane su na međunarodnim standardima, prvenstveno na Palermo protokolu, koji su prilagođeni domaćem kontekstu kroz krivično zakonodavstvo⁴.

Krivični zakon BiH⁵

Član 186. glasi: „Ko upotrebom sile ili prijetnjom upotrebe sile ili drugim oblicima prinude, otmicom, prevarom ili obmanom, zloupotrebom ovlašćenja ili uticaja ili položaja bespomoćnosti ili davanjem ili primanjem isplata ili drugih koristi kako bi privolio lice koje ima kontrolu nad drugim licem, vrbuje, preveze, preda, sakrije ili primi lice u svrhu iskorištavanja tog lica u državi u kojoj to lice nema prebivalište ili čiji nije državljanin, kazniće se kaznom zatvora od najmanje pet godina.“

Krivični zakon FBiH⁶

Član 210a glasi: „Ko upotrebom sile ili prijetnjom upotrebe sile ili drugim oblicima prinude,

⁴ https://advokat-prnjavorac.com/zakoni/Krivicni_zakon_BiH.pdf

⁵ KZ BiH je izmijenjen i dopunjen u više navrata od 2003. godine, dok je pravni opis krivičnog djela trgovine ljudima posebno izmijenjen i dopunjen 2004, 2005, 2007, 2010. i 2015. godine. Najznačajnije izmjene i dopune usvojene su 2010. i 2015. godine. KZ BiH je 2010. godine izmijenjen i dopunjen kako bi se pooštrilo kažnjavanje za krivična djela trgovine ljudima u slučajevima kada je žrtva mlađa od 18 godina, kada je pretrpjela teško oštećenje zdravlja, tešku tjelesnu ozljedu ili smrt ili kada je(su) počinitelj(i) djelovao(li) kao dio kriminalne grupe ili su zloupotrijebili službeni položaj.

⁶ <https://www.paragraf.ba/propisi/fbih/krivicni-zakon-federacije-bosne-i-hercegovine.html>

otmicom, prevarom ili obmanom, zloupotrebom vlasti ili uticaja ili položaja bespomoćnosti ili davanjem ili primanjem isplata ili drugih koristi kako bi privolio osobu koja ima kontrolu nad drugom osobom vrbuje, preveze, preda, sakrije ili primi osobu u svrhu iskorištavanja te osobe, bit će kažnjen kaznom zatvora najmanje pet godina.“

Krivični zakon BD⁷

Član 207a glasi: „(1) Ko silom ili prijetnjom upotrebe sile ili drugim oblicima prinude, otmicom, prevarom ili obmanom, zloupotrebom ovlaštenja ili uticaja ili položaja bespomoćnosti ili davanjem ili primanjem isplata ili drugih koristi kako bi privolio lice koje ima kontrolu nad drugim licem, vrbuje, preveze, prebaci, preda, proda, kupi, posreduje u prodaji, sakrije, primi ili drži drugo lice ili razmjenjuje ili prenosi nadzor nad licem u svrhu iskorištavanja ili eksploatacije njegovog rada i usluga putem prisilnog rada, vršenja krivičnog djela, prostitucije, korištenja u pornografske svrhe, ili drugog oblika seksualnog iskorištavanja, prisiljavanja na prosjačenje, služenje, uspostavljanja ropskog ili nekog sličnog odnosa, sklapanja prisilnog ili ugovorenog braka, prisilne sterilizacije, prisilne trudnoće ili vještačke oplodnje, radi oduzimanja organa ili dijelova tijela, radi korištenja u oružanim sukobima ili drugih oblika iskorištavanja, kaznit će se kaznom zatvora od najmanje pet godina.“

Krivični zakonik RS⁸

U članu 145. predviđa sljedeće: „(1) Ko silom, prijetnjom ili drugim oblicima prinude, otmicom, prevarom ili obmanom, zloupotrebom ovlaštenja ili uticaja, odnosa povjerenja, zavisnosti ili bespomoćnosti, teških prilika drugog lica, davanjem ili primanjem novca ili druge koristi kako bi se dobio pristanak lica koje ima kontrolu nad drugim licem, vrbuje, preveze, prebaci, preda, proda, kupi, posreduje u prodaji, sakrije, primi ili drži drugo lice, a u cilju iskorištavanja ili eksploatacije njegovog rada, vršenja krivičnog djela, prostitucije, korištenja u pornografske svrhe, ili drugog oblika seksualnog iskorištavanja, prisiljavanja na prosjačenje, služenje, uspostavljanja ropskog ili nekog sličnog odnosa, prisilnog braka, prisilne sterilizacije, radi oduzimanja organa ili dijelova tijela, radi korištenja u oružanim snagama ili drugih oblika iskorištavanja, kazniće se kaznom zatvora od tri do dvadeset godina.“

Važno je napomenuti da je svrha ovih definicija pružanje sveobuhvatnih i dosljednih okvira za što bolje sagledavanje i suzbijanje trgovine ljudima, s naglaskom na zaštiti žrtava i krivičnom gonjenju trgovaca ljudima.

Zakonska regulativa u oblasti trgovine ljudima koja je na snazi u Bosni i Hercegovini rezultat je kontinuirane evolucije u cilju unapređenja borbe protiv trgovine ljudima. Izmjenama i dopunama Krivičnog zakona BiH iz 2015. godine došlo je do jasnije podjele nadležnosti te je kroz ovaj zakon inkriminisano samo trgovanje ljudima s transnacionalnim elementima, dok je izmjenama i dopunama Krivičnog zakona Federacije BiH i Krivičnog zakona Brčko distrikta BiH iz 2016. godine, te Krivičnog zakonika Republike Srpske iz 2017. godine, upotpunjena definicija trgovanja ljudima koje se odvija unutar granica BiH. Ovim izmjenama i dopunama također je utvrđena jasna podjela nadležnosti između države, entiteta i Brčko distrikta BiH.

⁷ <https://www.paragraf.ba/propisi/brcko/krivicni-zakon-brcko-distrikta-bosne-i-hercegovine.html>

⁸ <https://www.paragraf.ba/propisi/republika-srpska/krivicni-zakon-republike-srpske.html>

Svrhe iskorištavanja su dobro definisane i uključuju prostituciju, seksualno iskorištavanje, prisilni rad ili usluge, ropstvo ili slične odnose, služenje, odstranjivanje dijelova tijela i druge oblike iskorištavanja. Krivični zakonik Republike Srpske eksplicitno navodi i dodatne svrhe kao što su vršenje krivičnog djela, korištenje u pornografske svrhe, prinuda na prosjačenje, prisilni brak, prisilna sterilizacija, korištenje u oružanim snagama ili druge oblike iskorištavanja.

Osim razlika u definisanju svrhe iskorištavanja, navedene zakonske odredbe se razlikuju i po propisanoj minimalnoj kazni. Krivični zakonik Republike Srpske predviđa minimalnu kaznu od 3 godine, dok je za isto djelo u drugim krivičnim zakonima u BiH predviđena minimalna kazna od 5 godina.

Neki od izazova koji se mogu pojaviti u praksi zbog ovih razlika u zakonskim odredbama u vezi s trgovinom ljudima u Bosni i Hercegovini su:

Nedosljednost u krivičnom gonjenju. *Različite definicije i kazne između entiteta mogu dovesti do nedosljednosti u procesuiranju slučajeva trgovine ljudima. Tužioci se mogu suočiti sa izazovima u utvrđivanju nadležnosti i primjeni relevantnih zakona.*

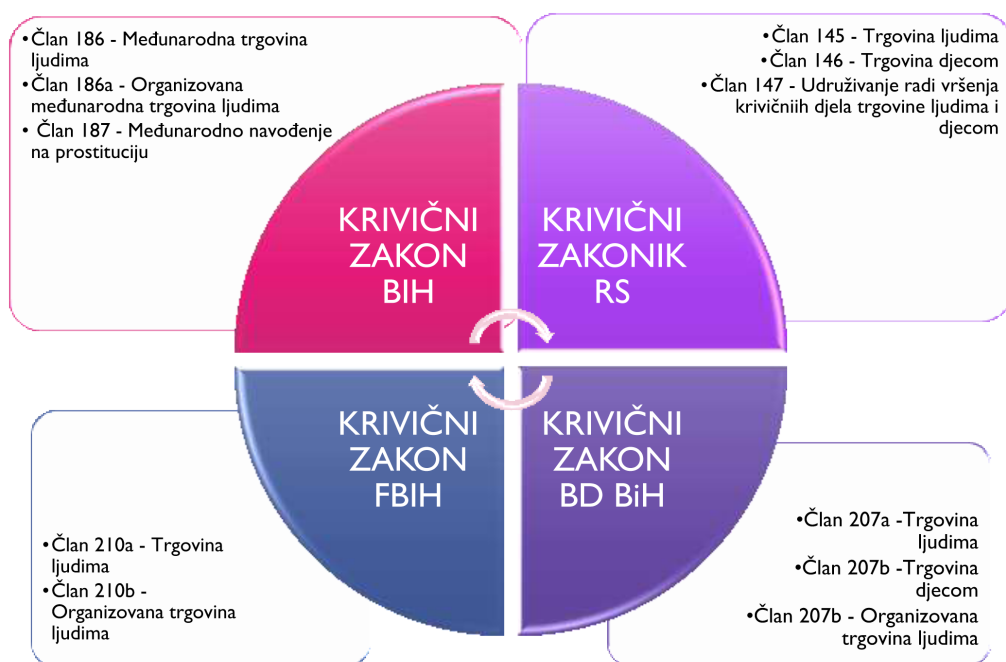
Zaštita žrtava. *Varijacije u zakonskim odredbama mogu uticati na nivo zaštite i podrške koja se nudi žrtvama trgovine ljudima. Nedosljedni pristupi identifikaciji žrtava, pomoći i rehabilitaciji mogli bi rezultirati nejednakim tretmanom i neadekvatnom podrškom žrtvama. Vrlo je važno imati to na umu kada se radi o ostvarivanju prava na besplatnu pravnu pomoć.*

Nepodudarnosti i nedosljednosti u zakonskim odredbama koje se tiču trgovine ljudima u Bosni i Hercegovini mogu doprinijeti pravnoj nesigurnosti.

Iskustvo Bosne i Hercegovine ukazuje na nekoliko važnih lekcija i principa u globalnoj borbi protiv trgovine ljudima, posebno u postkonfliktnim okruženjima. Također ukazuje na potrebu za sveobuhvatnim i višestranim pristupom koji uzima u obzir specifične izazove i kontekste različitih regija, imajući u vidu stalne promjene u krajoliku trgovine ljudima.

Borba protiv trgovine ljudima u Bosni i Hercegovini (BiH) je evoluirala tokom godina, odražavajući opredijeljenost zemlje da se pozabavi ovim složenim problemom i promjenama u trendovima.

U sadašnjem zakonodavnom okviru za borbu protiv trgovine ljudima, nadležnost je podijeljena između države, entiteta i Brčko distrikta BiH. Državni nivo je nadležan za procesuiranje predmeta trgovine ljudima koji imaju međunarodne elemente, dok su entiteti i Brčko distrikt BiH nadležni za predmete trgovine ljudima u kojima su žrtve državljani BiH.

Jedan od najvećih izazova u borbi protiv trgovine ljudima je efikasna identifikacija žrtava.

Od suštinske je važnosti da se krivična djela trgovine ljudima istražuju proaktivno i brzo, bez obzira na to da li je zvanično prijavljen slučaj trgovine ljudima. Ovaj pristup podrazumijeva korištenje **svih mogućih dokaza**, uključujući dokaze prikupljene posebnim istražnim radnjama, finansijske dokaze, dokumente i digitalne dokaze. Samim tim manja je i potreba za oslanjanjem na iskaze žrtava ili svjedoka.

Ova krivična djela treba smatrati teškim krivičnim djelima i kršenjem ljudskih prava. Takav sveobuhvatan i proaktivan pristup ključan je za efikasno rješavanje problema trgovine ljudima, zaštitu žrtava i procesuiranje trgovaca ljudima.

U procesu identifikacije žrtava trgovine ljudima u Bosni i Hercegovini treba preciznije definisati procedure vezane za načine i rokove pružanja pravne pomoći bilo od strane tužioca koja vodi slučaj potencijalne žrtve ili od strane nezavisnih službi koje pružaju besplatnu pravnu pomoć te organizacija civilnog društva koje su uključene u podršku potencijalnoj žrtvi trgovine ljudima.

U okviru Minimalnih standarda za zaštitu žrtava trgovine ljudima, posebno djece u Bosni i Hercegovini, ukazuje se na potrebu pružanja „rane pravne podrške“ potencijalnim žrtvama trgovine ljudima.

III. IDENTIFIKACIJA ŽRTAVA TRGOVINE LJUDIMA

A. FAZE IDENTIFIKACIJE ŽRTAVA TRGOVINE LJUDIMA

U praksi je identifikacija žrtava trgovine ljudima proces kojim nadležna tijela utvrđuju i ocjenjuju različite okolnosti prema kojima osobu mogu smatrati žrtvom trgovine ljudima. Identifikacija se sastoji od nekoliko faza, počevši od prepoznavanja potencijalne žrtve do njene formalne identifikacije.

Čak i kada proces identifikacije nije završen, čim se utvrdi postojanje opravdanih razloga da se vjeruje da je osoba žrtva trgovine ljudima, toj osobi će se omogućiti period oporavka i refleksije te ponuditi privremena pomoć i zaštita. BiH je obavezna osigurati humanitarni boravak potencijalnim žrtvama trgovine ljudima koje nisu državljani BiH.⁹

Identifikacija žrtava trgovine ljudima je složen proces koji često podrazumjeva različite faze identifikacije i uključivanje različitih nadležnih institucija i stručnih osoba:

Potencijalna žrtva:

Potencijalna žrtva je osoba kod koje se uočavaju određeni pokazatelji ili karakteristike koje upućuju na to da postoji vjerovatnoća da je bila izložena trgovini ljudima, odnosno da je izložena riziku od trgovine ljudima. Potencijalne žrtve mogu pokazivati znakove poput straha, fizičke ili psihičke traume ili boravka u situaciji iskorištavanja, poput prisilnog rada ili seksualnog iskorištavanja. Za listu općih pokazatelja, molimo da pogledate Operativne pokazatelje ILO-a o trgovanju ljudima¹⁰ kojima možete pristupiti i pomoću aplikacije „Procjena ranjivosti“, koju je razvilo Ministarstvo sigurnosti.

Razumna sumnja: organi za provođenje zakona, socijalne službe, zdravstveni radnici, nevladine organizacije, zabrinute osobe koje same identificiraju ili detektuju znakove, pokazatelje ili okolnosti koje izazivaju razumnu sumnju na trgovinu ljudima. Ovi znakovi mogu uključivati neuobičajene radne uslove, eksploataciju, prisilu ili bespomoćnost osobe.

Početna procjena: Početna procjena se vrši na osnovu pokazatelja. Stručne osobe trebaju biti osposobljene za primjenu pokazatelja i prepoznavanje potencijalnih žrtvi. Ukoliko postoji osnov sumnje da je neko žrtva trgovine ljudima, slučaj se treba prijaviti nadležnim agencijama za primjenu zakona kako bi se pokrenula dalja istraga. Potencijalne žrtve trgovine ljudima trebaju sigurno mjesto za boravak, posebno ako su pod rizikom od osвете trgovaca ljudima ili ako se nalaze u uslovima eksploatacije ili opasnosti.

⁹ <http://www.msb.gov.ba/PDF/Zakon%20o%20strancima%20H.pdf>

¹⁰ https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---declaration/documents/publication/wcms_105023.pdf

Identificirana žrtva:

Identificirana žrtva je osoba koja je prošla zvanični postupak procjene i zvanično je prepoznata kao žrtva trgovine ljudima od strane nadležnih organa.

Dubinska procjena: Ova faza obuhvata dubinsku procjenu u svrhu potvrđivanja osnove sumnje. Ona se može sastojati od informativnih razgovora, uzimanja izjava od strane ovlaštenih službenih osoba, prikupljanja dodatnih dokaza i konsultacija sa specijaliziranim stručnim osobama.

Da bi neka osoba mogla biti zvanično identificirana kao žrtva trgovine ljudima, mora postojati dovoljno dokaza za utvrđivanje statusa žrtve izvan razumne sumnje. To znači da dostupni dokazi i informacije moraju biti dovoljno jaki da eliminišu materijalnu sumnju o iskorištavanju osobe i njenom iskustvu trgovine ljudima.

Tužilaštvo procjenjuje dokaze i informacije koji su prikupljeni kako bi se utvrdilo da li postoji osnovana sumnja za identifikaciju žrtve i procesuiranje predmeta.

Mjere zaštite i usluge podrške: Nakon što je osoba zvanično identificirana kao žrtva trgovine ljudima, poduzimaju se zaštitne mjere kako bi se osigurala njena /njegova sigurnost i dobrobit. Te mjere mogu uključivati sigurno stanovanje, pristup medicinskoj i psihološkoj brizi, zaštitu identiteta i privatnosti, te savjetovanje.

Žrtvama se daje vrijeme i podrška prilagođena njihovim specifičnim potrebama da se fizički i psihički oporave i donesu informirane odluke o svojoj budućnosti i o tome hoće li sarađivati s nadležnim tijelima u istragama i krivičnim postupcima. Period oporavka i refleksije u BiH je 30 dana.

Od ključne je važnosti da pravnici koji pružaju besplatnu pravnu pomoć žrtvama trgovine ljudima budu svjesni svoje uloge u ranom otkrivanju žrtava.

U praksi je samoidentifikacija žrtava trgovine ljudima veoma rijetka.

U BiH je u toku 2023. godine identifikovano 38 žrtava. Među njima, osam je bilo žrtava seksualne trgovine, 21 žrtva prinudnog rada, dvije su bile žrtve prisilnog služenja u domaćinstvu u prisilnim brakovima, a sedam su bile žrtve neodređene vrste trgovine ljudima. Među žrtvama je bilo sedam žena, dva muškarca, 23 djevojčice i šest dječaka, a pet žrtava su bili strani državljani. Obzirom da su žrtve trgovine ljudima identificirane u Bosni i Hercegovini pretežno djeca, svi akteri sistematskog odgovora moraju biti senzibilizirani tako da prepoznaju žrtve i unaprijede proces otkrivanja žrtava trgovine ljudima.

B. STATUS ŽRTVE TRGOVINE LJUDIMA

Definiciju žrtve trgovine ljudima pruža Konvencija Vijeća Evrope o akciji protiv trgovine ljudima, u kojoj se navodi da je “žrtva” svako fizičko lice koje je predmet trgovine ljudima.“.

U Bosni i Hercegovini krivični zakoni ne sadrže konkretnu definiciju žrtve trgovine ljudima. Nepostojanje zakonske definicije žrtve trgovine ljudima nije neuobičajeno u nekim pravnim sistemima. Umjesto toga, pravni okvir obično opisuje elemente krivičnog djela trgovine ljudima, korištena sredstva i svrhu iskorištavanja.

Žrtva trgovine ljudima je definisana podzakonskim aktima: Pravilnik o zaštiti stranaca žrtava trgovine ljudima¹¹; Pravilnik o zaštiti žrtava i svjedoka žrtava trgovine ljudim državljana BiH¹² i Minimalni standardi za pružanje kvalitetne pomoći i podrške žrtvama trgovine ljudima, posebno djeci, u Bosni i Hercegovini¹³.

Nepostojanje definicije žrtve trgovine ljudima u krivičnom zakonodavstvu često postavlja izazove u identifikaciji žrtava trgovine ljudima. Implikacije statusa potencijalnih i identifikiranih žrtava u BiH nisu u potpunosti utvrđene i prepoznate. Činjenica da je u BiH tužilac nadležan za dodjelu statusa identifikovane žrtve može dovesti do kašnjenja i komplikacija u osiguranju brzog pružanja pravne pomoći, usluga i zaštite za žrtve trgovine ljudima.

Proces identifikacije ne zavisi od krivičnog postupka protiv osoba koje su odgovorne za trgovinu ljudima. Osuđujuća presuda u krivičnom postupku stoga nije potrebna ni za početak niti za završetak procesa identifikacije. S druge strane, u slučaju pokretanja krivičnog postupka prema zakonima o krivičnom postupku u BiH, žrtva trgovine ljudima ima status «oštećene strane». «Oštećena strana» je pojedinac kojem su krivičnim djelom prekršena ili ugrožena lična ili imovinska prava. «Oštećena strana» može učestvovati u krivičnom postupku u svojstvu svjedoka. Stanke u krivičnom postupku su tužilac i osumnjičeni.

C. DJECA ŽRTVE TRGOVINE LJUDIMA

“Dijete” je svaka osoba mlađa od 18 godina.¹⁴

Pravni okvir u Bosni i Hercegovini prepoznaje neophodnost da se, kroz zakone o postupanju s djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku, s posebnom pažnjom tretiraju djeca koja učestvuju u krivičnom postupku u svojstvu svjedoka ili oštećenih.

Kada se radi o slučajevima djece bez pratnje koja su žrtava trgovine ljudima, mora se imenovati staratelj za poseban slučaj po službenoj dužnosti koji će djelovati u najboljem interesu tog djeteta, poduzeti potrebne korake da se utvrdi njegov/njen identitet i državljanstvo i uložiti sve napore da pronađe njegovu/njenu porodicu kada je to u najboljem interesu djeteta. Staratelj za poseban slučaj po službenoj dužnosti se određuje i u slučajevima kad postoji osnov sumnje da su roditelji bili počinioci ili saučesnici u eksploataciji osobe mlađe od 18 godina koja je državljanin BiH.

¹¹ http://msb.gov.ba/PDF/Pravilnik_o_zastiti_stranaca_zrtava_trgovine_ljudima_B03112016.pdf

¹² http://www.podaci.net/_gBiH/propis/Pravila_o_zastiti/O-upzsz02v0766.html

¹³ <http://www.podaci.net/dodaci/BiH/O-umspkp02v2338-Standardi.pdf>

¹⁴ <https://rm.coe.int/168008371d>

Konvencija Ujedinjenih nacija o pravima djeteta, usvojena 1989. godine, sveobuhvatan je međunarodni ugovor koji se bavi konkretno pravima djece. Jedan od vodećih standarda koje uspostavlja ova Konvencija je **“najbolji interes djeteta”** koji je ujedno i osnovni princip prepoznat u međunarodnom pravu i praksi. Najbolji interes djeteta je vodeći princip u donošenju odluka i provođenju mjera vezanih za djecu kako bi se osigurala njihova dobrobit i zaštita. To je pristup zasnovan na djetetu i onom što se smatra najpovoljnijim za dijete u bilo kojoj situaciji.

Međunarodni pravni okvir i domaći zakoni strukturirani su tako da prepoznaju i razmatraju jedinstvene ranjivosti djeteta žrtve trgovine ljudima i osiguravaju pružanje zaštite, brige i podrške koja im je potrebna. Dijete žrtva trgovine ljudima suočava se sa specifičnim i teškim oblicima ranjivosti, koji su često dodatno usložnjeni njihovim statusom žrtve sopstvenih roditelja ili staratelja. Ova djeca trpe teške psihičke i emotivne traume jer su se našli u situaciji da ih iskorištavaju osobe kojima su vjerovali da će se brinuti za njih i štiti ih. Ova specifična dinamika iskorištavanja od strane nekoga koga djeca doživljavaju kao roditelja čini oporavak i reintegraciju težim te iziskuje prilagođene, specijalizirane intervencije kako bi se zadovoljile specifične potrebe ove djece i omogućila njihova rehabilitacija.

Rješavanje predmeta trgovine ljudima u kojima se pojavljuju djeca složen je i osjetljiv zadatak koji od pravnih stručnjaka i pružaoce besplatne pravne pomoći iziskuje da postupaju uz maksimalni oprez i senzibilitet. To je neophodno zbog ranjivosti i specifičnih potreba djece žrtava i podrazumijeva višedimenzionalan pristup koji u obzir uzima sljedeće:

Poblje upoznavanje sa ranjivostima. Djeca žrtve trgovine ljudima spadaju u najranjiviju populaciju. Često su bila podvrgnuta fizičkom, emotivnom i psihičkom zlostavljanju, iskorištavanju i manipulaciji. Pravni stručnjaci moraju se prvo poblje upoznati sa dinamikom trgovine djecom, procesom pripremanja djeteta (*engl. grooming*)¹⁵ i učinkom na dobrobit djeteta.

Pristup usmjeren na dijete. Primarni fokus u ovim slučajevima treba da bude na najboljem interesu djeteta. Pravni stručnjaci trebaju osigurati da su prava djeteta, sigurnost i dobrobit u prvom planu, u skladu sa međunarodnim standardima i Konvencijom o pravima djeteta, pravnim okvirom BiH i Minimalnim standardima¹⁶.

Njega koja je zasnovana na saznanjima o pretrpljenoj traumi. Prepoznavanje traume koju je dijete proživjelo od ključne je važnosti. Pravni stručnjaci trebaju biti osposobljeni da razumiju psihološke efekte trgovine ljudima, kao što su posttraumatski poremećaj, i biti spremni da pruže sigurno i podržavajuće okruženje.

Postupci prilagođeni djeci. Pravni postupci u kojima se pojavljuju djeca žrtve trebaju biti prilagođeni djeci, njihovoj dobi i zrelosti. To može podrazumijevati angažovanje specijaliste za razgovor sa djetetom, dječjih psihologa ili osoblja za podršku koje ima iskustva u radu s djecom.

Informisano odlučivanje. Djeca žrtve trebaju imati mogućnost da donesu informisane

¹⁵ Posebno je bitno da se ovi procesi uticaja i manipulacije djecom imaju u vidu kada se radi o seksualnom iskorištavanju djece

¹⁶ <http://www.podaci.net/dodaci/BiH/O-umspkp02v2338-Standardi.pdf>

odluke o svom učešću u krivičnim postupcima. Pravni stručnjaci trebaju objasniti proces na jeziku koji je prilagođen njihovoj dobi i na razumljiv način kako bi osigurali da je pristanak djeteta istinski dobrovoljan.

Zaštita i privatnost. Djeca žrtve trebaju biti zaštićena od svakog oblika štete, odmazde ili zastrašivanja, kako tokom postupka tako i u njihovim privatnim životima. Privatnost je ključna za zaštitu njihovog identiteta i prevenciju ponovne viktimizacije.

Usluge podrške. Pravni stručnjaci trebaju sarađivati sa socijalnim radnicima, stručnjacima za zaštitu djece i savjetnicima u pružanju sveobuhvatnih usluga podrške djeci žrtvama. To uključuje pristup obrazovanju, zdravstvenoj zaštiti i psihosocijalnoj podršci.

Iskaz prilagođen dobi djeteta. Djeca žrtve tokom davanja iskaza moraju biti tretirana s empatijom i mora im se pružiti podrška prilagođena njihovoj dobi. To se može odnositi na svjedočenje iza paravana, korištenjem video linka, ili prisustvo osobe za podršku.

Pravno zastupanje. Djeca žrtve trebaju imati pristup pravnom zastupanju koje pružaju stručne osobe s iskustvom u oblasti prava djeteta. Njihov advokat /pravni savjetnik treba da ih zastupa imajući u vidu njihov najbolji interes, prava i dobrobit.

Pristup usmjeren na dijete i najbolji interesi djeteta vodeći su principi u komunikaciji sa djecom žrtvama trgovine ljudima. Pravni stručnjaci koji pružaju pravnu pomoć moraju biti senzibilizirani za pristupa djetetu žrtvi i uzeti u obzir specifične osobine ranjivosti koje se razlikuju za različite grupe djece, sa posebnim fokusom na ranjivosti koje proističu iz rodne nejednakosti.

IV. PRAVA ŽRTAVA

Borba protiv trgovine ljudima je evoluirala u proteklim decenijama, a ono što karakteriše savremene trendove u borbi protiv trgovine ljudima svakako je pristup koji u fokus stavlja žrtvu, što je značajan napredak u odnosu na početke sistemskog odgovora na trgovinu ljudima kada se prioritet stavljao na uspješnost krivičnog gonjenja. Ovom promjenom u pristupu prepoznato je da su žrtve izuzetno ranjive osobe koje su pretrpjele veliku traumu i bile podvrgnute iskorištavanju i da njihov najbolji interes mora biti prioritet u svim fazama bilo kojeg postupka. Pristup usmjeren na žrtve fokusira se na poštovanje njihovih prava, prepoznavanju posljedica traume i potrebu za posebnom pomoći i zaštitom.

Tužioci imaju ključnu ulogu kao zagovornici prava žrtava trgovine ljudima. Oni snose odgovornost za procesuiranje predmeta protiv trgovaca ljudima, istovremeno štiteći interese i dobrobit žrtava. Ako su tužioci fokusirani isključivo na krivični postupak i uspjeh sudskog procesa, to može dovesti do zanemarivanja potreba i prava žrtava trgovine ljudima. Shodno tome, zaštita ovih žrtava ne može se oslanjati samo na radnje tužilaštva.

Pravni stručnjaci, uključujući pravnike koji pružaju pravnu pomoć i podršku žrtvama, igraju ključnu ulogu u pomaganju žrtvama da se snađu u pravnom procesu, da

se upoznaju sa svojim pravima i donesu informisane odluke. Ovi profesionalci se brinu za to da žrtve budu tretirane s poštovanjem i da se njihova prava poštuju tokom sudskog postupka, te da žrtvama bude dostupna potpuna prava zaštita koja im je garantovana zakonskim okvirom.

Stručne osobe koje pružaju podršku svjedocima, uključujući savjetnike, socijalne radnike i osposobljene aktiviste NVO-a ključni su za pružanje emotivne i psihosocijalne podrške žrtvama tokom i nakon njihovog učešća u sudskim postupcima. Njihova podrška pomaže žrtvama da se izbore sa traumom, da daju djelotvoran iskaz i da ponovno izgrade svoje živote.

Konvencija Vijeća Evrope o akciji protiv trgovine ljudima je prvi međunarodni pravni instrument koji predviđa pristup zasnovan na ljudskim pravima u borbi protiv trgovine ljudima. Konvencija predviđa obaveze koje se odnose na sprječavanje trgovine ljudima i pruža sveobuhvatan okvir za zaštitu i pomoć žrtvama i svjedocima te osigurava efikasne istrage i krivično gonjenje. Konvencija predviđa prava žrtava trgovine ljudima, uključujući pravo da budu identificirane kao žrtve, da im se pruži pomoć u oporavku, da im se omogući period za oporavak i refleksiju, te ukoliko se radi o stranim državljanima/ka da im se reguliše legalan boravak u zemlji gdje su eksploatisane i da se poduzmu sve radnje neophodne da žrtve dobiju naknadu materijalne i nematerijalne štete .

PRAVA ŽRTAVA TRGOVINE LJUDIMA	
PRAVO NA IDENTIFIKACIJU:	Da bi se žrtvama trgovine ljudima mogla pružiti zaštita i pomoć, od ključne je važnosti da budu propisno identificirane. Nadležna tijela kroz proces identifikacije utvrđuju i ocjenjuju različite okolnosti prema kojima se određena osoba može smatrati žrtvom trgovine ljudima. Identifikacija je ključna kako bi se žrtvama pružila neophodna pomoć i zaštita te omogućila realizacija prava.
PRAVO NA INFORMACIJE:	Žrtvama se moraju dati jasne i lako razumljive informacije o njihovom statusu, pravima, rizicima s kojima se suočavaju, dostupnim uslugama podrške, pravnom procesu, uključujući istragu i suđenje, na jeziku koji razumiju. Žrtve na taj način bivaju osnažene za donošenje informisanih odluka o njihovoj situaciji.
PRAVO NA TUMAČA:	Pristup prevodiocima koji razumiju kulturološke razlike i svjesni su mogućih predrasuda u vezi sa jezikom i porijeklom žrtava od suštinskog je značaja. Efikasna komunikacija je neophodna kako bi se osiguralo da su žrtve u mogućnosti da izraze svoje potrebe i iskustva na precizan način i da razumiju postupanje prema njima te prava koja im pripadaju.

PRAVO NA PRAVNU POMOĆ I BESPLATNU PRAVNU POMOĆ:	Bez obzira na njihovu finansijsku situaciju ili socijalno porijeklo, žrtve trebaju imati pristup advokatu / pravnog savjetnika koji će ih informisati o postupku, zaštititi njihova prava i interese tokom sudskog postupka i pozvati se na pravne lijekove. Izuzetno je važno da žrtava ima pristup pravnoj pomoći čim se utvrdi da postoje opravdani razlozi da se vjeruje da je određena osoba žrtva trgovine ljudima, prije nego što ta osoba da zvaničnu izjavu, odnosno prije nego odluči o tome da li će sarađivati sa nadležnim organima. Rani pristup pravnoj pomoći je jednako važan za žrtve u pokretanju parnica za naknadu štete i obeštećenje. Iako član 6, stav 3. tačka (c) EKLJP-a predviđa besplatnu pomoć advokata imenovanog po službenoj dužnosti samo u krivičnim postupcima, Evropski sud za ljudska prava također priznaje, u određenim okolnostima, pravo na besplatnu pravnu pomoć u građanskim stvarima, a na osnovu člana 6, stav 1. Sve žrtve koje se pojavljuju u krivičnom postupku protiv trgovaca ljudima kao svjedoci ili oštećeni imaju pravo na pravnog zastupnika. Međutim, obzirom da oštećeni nije stranka u postupku, radnje koje može poduzimati njegov/njen pravni zastupnik su ograničene na davanje pravnih savjeta u vezi svjedočenja u svojstvu svjedoka i pomoć u podnošenju imovinskopravnog zahtjeva.
PRAVO NA ZAŠTITU PRIVATNOSTI I SIGURNOSTI:	Svim žrtvama treba pružiti mjere za zaštitu njihovog identiteta i privatnosti i pobrinuti se za njihovu sigurnost. To je ključno za njihovu dobrobit i zaštitu od dodatne štete. Žrtve mogu zatražiti da mediji i javnost budu isključeni iz sudnice.
PRAVO NA ZAŠTITU U SVOJSTVU SVJEDOKA I PRAVO DA SE PREMA NJIMA OPHODI S POŠTOVANJEM I DOSTOJANSTVOM:	Ophođenje prema žrtvama s poštovanjem i dostojanstvom igra ključnu ulogu u njihovom emotivnom i psihosocijalnom stanju. Ova prava naglašavaju značaj pristupa koji je baziran na suosjećanju i podršci. Žrtve imaju pravo da budu zaštićene od prijetnje, uvrede, zastrašivanja i bilo kojeg drugog oblika povrede, prije, tokom i nakon istrage i krivičnog gonjenja. Ovo pravo korespondira s obavezom vlasti da poduzmu sve korake kako bi sveli na minimum broj potrebnih ispitivanja. Odnos sa socijalnim radnicima i ostalim službenim licima te pružaoциma pomoći i podrške zasnovan na povjerenju doprinosi boljem svjedočenju žrtve trgovine ljudima čime se olakšava krivično gonjenje počilaca i uspješnost krivičnog postupka.
PRAVO NA ZAŠTITU FIZIČKOG INTEGRITETA:	Žrtve imaju pravo na zaštitu njihovog fizičkog integriteta. Za svaki ljekarski ili bilo koji drugi fizički pregled, neophodno je prethodno pribaviti informiran pristanak žrtve.

PRAVO NA USLUGE POMOĆI:	Potencijalne i identificirane žrtve imaju potrebu za sigurnim smještajem, ljekarskom i psihološkom podrškom te materijalnom pomoći. Mjere pomoći trebaju se pružiti svim žrtvama, bez obzira da li se radi o domaćim ili stranim žrtvama trgovine ljudima, te da li slučaj trgovine ljudima ima obilježja transnacionalnog kriminala ili ne. Takođe žrtvama trgovine ljudima neophodno je pružiti podršku bez obzira na njihov migrantski status. Ove usluge su ključne za oporavak žrtava od fizičke i psihičke traume koje su pretrpjele.
PRAVO NA NAKNADU ŠTETE:¹⁷	Žrtve trgovine ljudima imaju pravo na odgovarajuće i efikasne pravne lijekove. To se odnosi na pravo na naknadu materijalne i nematerijalne štete koju su žrtve pretrpjele. Naknada štete može uključivati plaćanje troškova medicinskog, fizikalnog ili psihijatrijskog liječenja, troškove potrebnog prijevoza, troškove privremene brige o djeci ili privremenog smještaja, naknadu izgubljenog prihoda i dospelje plate ili novca koji je žrtva zaradila za trgovca, pravne troškove, plaćanje nematerijalne štete nastale zbog duševnog bola, boli i patnje koju je pretrpjela žrtva zbog krivičnog djela počinjenog nad njom. Naknada štete pomaže žrtvama da ponovno izgrade svoje živote i oporave se od štete koja im je nanesena.
NEPROCESUIRANJE I NEKAŽNJAVANJE ŽRTAVA:	Žrtve ne smiju biti krivično gonjenje, pritvarane, optuživane ili kažnjavane zbog njihovog učešća u nezakonitim aktivnostima koje je posljedica njihovog statusa žrtve trgovine ljudima. Prema navedenom principu, žrtve nisu kriminalci već osobe koje su eksploatisane i zlostavljane protiv svoje volje. Kada pravni sistem predviđa pokretanje krivičnog gonjenja ako postoje dokazi da je žrtva krivično djelo počinila kao posljedicu njihovog položaja žrtve trgovine ljudima, krivični postupak treba prekinuti što je prije moguće.
PERIOD OPORAVKA I REFLEKSIJE, PRIVREMENA I HUMANITARNA BORAVIŠNA DOZVOLA:	Ovo pravo se odnosi na žrtve trgovine ljudima koje su nezakonito prisutne na određenom teritoriju, odnosno koje zakonito borave u skladu sa dozvolom za kratkoročni boravak. Svrha perioda oporavka i refleksije od najmanje 30 dana je da se žrtvama omogući da se oporave, izbjegnu utjecaj trgovaca ljudima i premještanje sa teritorije i da im se omogući da donesu odluku o saradnji sa nadležnim organima u istrazi i krivičnom gonjenju trgovaca ljudima. Dozvole za privremeni boravak pružaju pravni status žrtvama koje su strani državljani. O trajanju i obnovi dozvole odlučuju nadležni organi prema svom diskrecionom pravu. Boravišne dozvole se izdaju na osnovu lične situacije žrtve ili u svrhu njene/njegove saradnje sa nadležnim organima. Ako bi povratak ugrozio njihov život i sigurnost, žrtve trgovine ljudima imaju pravo podnijeti zahtjev za azil ili boravišnu dozvolu iz humanitarnih razloga.
REPATRIJACIJA I GARANCIJE NEPONAVLJANJA:	Povratak žrtve koja je državljanin ili ima stalni boravak u određenoj državi treba biti omogućen. Svako ima pravo vratiti se u svoju zemlju. Povratak žrtve trgovine ljudima nije uvijek bez rizika. Povratak žrtve treba organizovati nakon procjene rizika za sigurnost, te uz poštivanje prava i dostojanstva osobe. Informacije o službama i organizacijama koje bi mogle pomoći žrtvama nakon njihovog povratka trebale bi biti dostupne.

Pristup žrtvama trgovine ljudima bez diskriminacije je moralni imperativ koji podržava ljudska prava i dostojanstvo. Takav pristup je praktično neophodan za efikasnu borbu protiv trgovine ljudima, zaštitu žrtava i procesuiranje trgovaca ljudima.

Osiguravajući da se prema žrtvama postupa s poštovanjem, bez obzira na njihove lične karakteristike, stvaramo okruženje u kojem će žrtve s manje oklijevanja zatražiti pomoć, sarađivati s organima za provođenje zakona i započeti svoj put ka oporavku i reintegraciji u društvo.

Korištenje usluga pravne pomoći je ljudsko pravo žrtve koje je u Bosni i Hercegovini priznato kao pravo na pružanje usluga besplatne pravne pomoći i regulisano posebnim zakonima. Ti zakoni uređuju navedeno pravo kao oblik primjene prava fizičke osobe na pravično suđenje i jednak pristup pravdi pred sudom i drugim tijelima, čije troškove u cijelosti ili djelomično snosi ustanova za pružanje besplatne pravne pomoći, a potrebno je, kao što je prethodno naglašeno, da svi akteri u ovom procesu imaju informacije o oblicima i mogućnostima pružanja pravne podrške.

¹⁷ Više o podršci koja se pruža svjedocima u realizaciji njihovih prava sadržano je u dijelu E.

V. PRAVNA PODRŠKA ZA ŽRTVE TRGOVINE LJUDIMA U BOSNI I HERCEGOVINI

A. OPĆA RAZMATRANJA

Kao potpisnica Konvencija Vijeća Evrope o akciji protiv trgovine ljudima Bosna i Hercegovina ima obavezu da u svom zakonodavstvu propiše pravo žrtava trgovine ljudima na pravno savjetovanje i besplatnu pravnu pomoć.

Pravno savjetovanje može podrazumijevati davanje pravnog savjeta i pravnu pomoć u podnošenju zahtjeva i izradi dokumenata.

Pravna pomoć odnosi se na zastupanje osobe u krivičnom, parničnom ili upravnom postupku.

Cilj je podržati i osnažiti žrtve trgovine ljudima u ostvarivanju njihovih prava, traženju pravde, naknade štete i oporavka, kao i reintegraciji u društvo.

Pružanje besplatne pravne pomoći regulisano je posebnim zakonima u Bosni i Hercegovini koji uređuju ovo pravo kao oblik ostvarivanja prava fizičkog lica na pravično suđenje i jednak pristup pravdi pred sudom i drugim tijelima, čije troškove u potpunosti ili djelimično snosi nadležna institucija za pružanje besplatne pravne pomoći.

Posebno treba imati u vidu da su žrtve obično „neinformisane strane“ koje često nisu upoznate sa obimom i oblikom prava koja im pripadaju. U većini slučajeva, nedostaju im praktične pravne i procesne informacije o tome kako mogu ostvariti svoj status i statusna prava, te kako u određenim situacijama mogu koristiti institut besplatne pravne pomoći.

Zakoni o besplatnoj pravnoj pomoći koji su na snazi u Bosni i Hercegovini općenito propisuju gotovo iste oblike pomoći, utvrđujući da korisnici besplatne pravne pomoći imaju pravo na:

- a) opće informacije o pravima i obvezama;
- b) pomoć u popunjavanju obrazaca za ostvarivanje prava na besplatnu pravnu pomoć;
- c) pravne savjete;
- d) pravnu pomoć pri sastavljanju svih vrsta podnesaka;
- e) zastupanje pred tijelima uprave i drugim tijelima i institucijama;
- f) zastupanje pred sudom;
- g) sastavljanje žalbi;
- h) pravnu pomoć u postupcima mirnog rješavanja spora (medijacija);
- i) sastavljanje podnesaka koji se dostavljaju međunarodnim tijelima za zaštitu ljudskih prava.

Pravo na opće informacije o pravima i obvezama i pomoć u popunjavanju obrazaca za ostvarivanje prava na besplatnu pravnu pomoć (a i b) imaju sve osobe bez obzira na to ispunjavaju li uvjete propisane spomenutim zakonima.

Ako stranka ispunjava kriterije za korištenje besplatne pravne pomoći, pravna pomoć se pruža u krivičnom postupku, parničnom postupku, vanparničnom postupku, izvršnom postupku, upravnim sporovima i drugim predmetima propisanim različitim zakonima.

Besplatnu pravnu pomoć u Bosni i Hercegovini pružaju centri za besplatnu pravnu pomoć kao i advokati koji su članovi advokatskih komora u skladu sa zakonima o besplatnoj pravnoj pomoći¹⁸ na nivou države, Republike Srpske, Brčko distrikta BiH i u svim kantonima u Federaciji Bosne i Hercegovine, osim Srednjobosanskog kantona.

Uslijed ograničenih kapaciteta centara za besplatnu pravnu pomoć, besplatnu pravnu pomoć za žrtve trgovine ljudima uglavnom pružaju specijalizirane nevladine organizacije kao što je organizacija Vaša prava, koja je potpisala Memorandum o razumijevanju sa Ministarstvom sigurnosti, i nevladina organizacija Centar ženskih prava - Zenica.

Ministarstvo pravde BiH¹⁹ je također formiralo Ured za besplatnu pravnu pomoć koji trenutno broji tri uposlenika. Ovaj ured je nadležan za pružanje besplatne pravne pomoći pred tijelima i institucijama Bosne i Hercegovine, uključujući i Sud Bosne i Hercegovine. Ured za besplatnu pravnu pomoć Brčko distrikta BiH zapošljava šest advokata i pruža besplatnu pravnu pomoć žrtvama trgovine ljudima kako u krivičnim tako i u parničnim postupcima, bez provjere imovnog stanja.

Nekoliko drugih nevladinih organizacija koje pružaju pomoć žrtvama nasilja, uključujući i žrtve trgovine ljudima, pružaju pravno savjetovanje, ali su im kapaciteti ograničeni zbog nedostatka sredstava. Centar za ljudska prava u Mostaru pruža besplatnu pravnu pomoć svim socijalno ranjivim kategorijama stanovništva.

Uvjeti za dobijanje besplatne pravne pomoći propisani su internim propisima. Kriteriji za odabir i opseg besplatne pravne pomoći razlikuju se između jurisdikcija, ne primjenjuju se uvijek dosljedno unutar jedne jurisdikcije (naročito u kantonima u kojima se besplatna pravna pomoć pruža na općinskom nivou).

B. PRAVNA PODRŠKA ŽRTVAMA TRGOVINE LJUDIMA U KRIVIČNOM POSTUPKU

Pravna podrška u krivičnim postupcima

Žrtve koje se u krivičnom postupku protiv počinitelja trgovine ljudima pojavljuju u svojstvu svjedoka i/ili oštećenih imaju pravo na pravnog zastupnika. Međutim, budući da nisu strana u postupku, radnje koje može poduzimati pravni zastupnik su ograničene na davanje pravnog savjeta u vezi sa davanjem iskaza i pomoć u podnošenju imovinskopravnog zahtjeva. Izuzetak

¹⁸ <https://advokat-prnjavorac.com/zakoni/Zakon-o-pruzanju-besplatne-pravne-pomoci-BiH.pdf>; <https://advokat-prnjavorac.com/Zakon-o-ostvarivanju-prava-na-besplatnu-pravnu-pomoc-u-Republici-Srpskoj.html>

¹⁹ Na osnovu Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći na državnom nivou koji je donesen 2016. godine i propisuje da su žrtve trgovine ljudima jedna od kategorija za pružanje besplatne pravne pomoći bez provjere imovnog stanja.

od ovog pravila propisan je u ZKP Republike Srpske u kojem je izmjenama i dopunama iz februara 2021. omogućeno oštećenima da preuzmu krivično gonjenje u slučaju da tužilac odustane od optužnice protiv optuženog. U takvim slučajevima, oštećeni uz pomoć pravnog zastupnika mogu predlagati i izvoditi dokaze. Još uvijek nema sudske prakse u primjeni izmijenjenih odredbi ZKP-a Republike Srpske.

Primjenjivati treba i pravni okvir izvan ZKP-a²⁰, primjenom Minimalnih standarda za pružanje kvalitetne pomoći i podrške žrtvama trgovine ljudima, posebno djeci, u Bosni i Hercegovini.²¹

Žrtve trgovine ljudima često ne znaju da imaju pravo na besplatnu pravnu pomoć ili im se ta informacija da u kasnijim fazama krivičnog postupka. To se posebno odnosi na domaće žrtve trgovine ljudima, jer se žrtve stranci obično obavještavaju o tome u toku istrage. Treba napomenuti da je, u malom broju slučajeva kada su žrtve trgovine ljudima imale pravne zastupnike u krivičnom postupku, to bilo na inicijativu nevladinih organizacija koje pružaju besplatnu pravnu pomoć i njihovih advokata.

Jedno od prava žrtava trgovine ljudima je PRAVO NA NAKNADU ŠTETE. U BiH to je pravo regulisano zakonima o krivičnom postupku BiH, FBiH, RS i BD. Svaka osoba koja je pretrpjela gubitak, povredu ili štetu uslijed počinjenja krivičnog djela ima pravo na naknadu štete (zakonski definisano kao „imovinskopravni zahtjev“). Prijedlog za imovinskopravni zahtjev sudu ulaže tužilac prije završetka glavnog pretresa. Da bi se u toku krivičnog postupka odlučilo o imovinskopravnom zahtjevu, treba ga uložiti čim prije²².

U skladu sa zakonima o krivičnom postupku u BiH tužilac i sud moraju obavijestiti oštećene o njihovom pravu da zahtijevaju naknadu materijalne i nematerijalne štete od počinioca u toku krivičnog postupka. Pored toga, tužioci imaju obavezu da prikupljaju dokaze u prilog takvih zahtjeva za naknadu štete.

U periodu od 2009. do 2019. godine sudovi u BiH su odredili naknadu štete za žrtve trgovine ljudima samo u tri navrata. Od ta tri slučaja naknada je određena u krivičnom postupku u dva predmeta. Jedan od predmeta trgovine ljudima u kojima je sud odredio naknadu štete bio je pred Okružnim sudom u Banja Luci, gdje je žrtva trgovine radi seksualnog iskorištavanja bila maloljetna djevojčica. Dana 19.2.2019. Sud je donio osuđujuću presudu protiv optuženog i odredio mu kaznu zatvora u trajanju od pet godina, te u potpunosti prihvatio imovinskopravni zahtjev žrtve u ukupnom iznosu od 7.500 KM za nematerijalnu štetu. Nakon što je sudsko vijeće podsjetilo tužioca na potrebu da žrtvu obavijesti o mogućnosti ulaganja imovinskopravnog zahtjeva u toku krivičnog postupka, tužilac se obratio nevladinoj organizaciji „Centar ženskih prava“ koja je pristala da zastupa žrtvu i prikupila dokaze kojima je potkrijepljen imovinskopravni zahtjev. Dana 10.9.2020. godine Vrhovni sud Republike Srpske je potvrdio prvostepenu presudu.

²⁰ Zakon o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka BiH file:///C:/Users/x/Downloads/Nesluzbeni%20precis-ceni%20tekst%20-%20Zakon%20o%20zastiti%20svjedoka%20-%20H%20(1).pdf

²¹ <http://www.podaci.net/dodaci/BiH/O-umspkp02v2338-Standardi.pdf>

²² https://www.tuzilastvobih.gov.ba/files/docs/Prijedlog_za_ostvarivanje_imovinsko_pravnog_zah_tjeva.pdf

Pravna podrška u najboljem interesu djeteta

Specifičan položaj djece žrtava trgovine ljudima prepoznat je u zakonima o zaštiti i postupanju sa maloljetnicima u krivičnom postupku i Minimalnim standardima za pružanje kvalitetne pomoći i podrške žrtvama trgovine ljudima, posebno djeci, u Bosni i Hercegovini. Ovi propisi utvrđuju posebna pravila za postupanje sa djecom koja su žrtve i/ili svjedoci krivičnih djela i obavezu svih profesionalaca da uzmu u obzir dob i najbolji interes djeteta i da djetetu omoguće da izrazi svoje mišljenje o svim pitanjima koja se na njega odnose, u skladu sa njegovom starosnom dobi i zrelošću.

Advokat koji postupa kao pravni zastupnik djeteta u krivičnom postupku mora posjedovati odgovarajući certifikat u skladu sa relevantnim zakonima o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku. Osim toga, dijete automatski stiče pravo na besplatnu pravnu pomoć prema relevantnim međunarodnim konvencijama o pravima djeteta. Međutim, u praksi se može desiti da zakonski staratelj djeteta ili staratelj za poseban slučaj kojeg imenuje nadležni centar za socijalni rad ili osoblje skloništa u kojem je dijete smješteno nisu dovoljno upoznati sa pravima djeteta u sudskom postupku. Da bi se djetetu pružila pravna podrška neophodna je saglasnost i punomoć za zastupanje koju daje zakonski staratelj ili staratelj za poseban slučaj.

Matrica pravne podrške za domaće i strane žrtve trgovine ljudima

Pružatelji pravne podrške mogu pomoću ove matrice pratiti načine osiguravanja prava za domaće i strane žrtve trgovine ljudima.

PRAVA ŽRTVE U TOKU ISTRAGE	PRAVA ŽRTVE U TOKU KRIVIČNOG POSTUPKA	PRAVA ŽRTVE NAKON SUDSKOG ODLUČIVANJA
Pravo na informacije: Žrtve imaju pravo da budu informisane o odvijanju istrage, uključujući i pravo na redovno informisanje o statusu njihovog predmeta.	Pravo na informacije: Žrtve treba informisati o sudskom postupku, uključujući datum ročišta za glavni pretres, mjesto i sve izmjene u rasporedu. Uključujući i informacije o pravu na naknadu štete.	Pravo na naknadu štete i restituciju: Žrtve imaju pravo da traže naknadu štete ili gubitaka nastalih uslijed krivičnog djela. Ukoliko o zahtjevu za nadoknadu štete nije odlučeno u krivičnom postupku neophodno je pokrenuti parnični postupak.
Pravo na zaštitu: Žrtve trebaju biti zaštićene od zastrašivanja, uznemiravanja i odmazde u toku istrage. Ove mjere mogu obuhvatiti i zaštitu njihove sigurnosti i identiteta.	Pravo na zaštitu: Sud treba poduzeti mjere za zaštitu žrtava od potencijalne štete ili zastrašivanja u toku glavnog pretresa. U sklopu takvih mjera žrtvama može biti dopušteno da daju iskaz iza paravana ili putem video linka.	Pravo na informacije o sankciji: Žrtve imaju pravo da budu informisane o odluci o sankciji, uključujući i dužinu kazne određene osuđenom počinocu.

Pravo da ih se sasluša: Žrtve imaju pravo da daju informacije, podijele svoje zabrinutosti i da se njihovi stavovi uzmu u obzir u toku istrage. Prema njima treba postupati sa empatijom i poštovanjem.	Pravo da ih se sasluša: Žrtve imaju pravo da daju iskaz i da budu unakrsno ispitane. Također mogu dobiti priliku da daju iskaz žrtve o pretrpljenim posljedicama.	Pravo na usluge za pomoć: Pristup uslugama za podršku i programima za pomoć žrtvama treba biti na raspolaganju žrtvama kako bi se mogle nositi sa situacijom nakon počinjenja krivičnog djela.
Pravo na informirani izbor: Žrtve imaju pravo da dobiju sve relevantne informacije o pravnom postupku, njihovoj ulozi kao svjedoka i potencijalnim posljedicama svjedočenja. Ove informacije trebaju biti u jasnom i razumljivom obliku. Žrtve trebaju biti u mogućnosti da donesu odluku o tome hoće li dati iskaz, bez prisile, pritiska odnosno zastrašivanja. Njihov izbor treba biti u potpunosti dobrovoljan.	Pravo na pravnu pomoć/zastupanje: Žrtve imaju pravo na pravnu pomoć/zastupanje u toku glavnog pretresa, odnosno može ih zastupati advokat po njihovom po vlastitom izboru.	
Pravo na socijalne usluge i pomoć: Pristup uslugama za podršku i programima za pomoć žrtvama treba biti na raspolaganju žrtvama od identifikacije kroz cjelokupni proces reintegracije. Pored zaštite u skloništu neophodno je da žrtvama trgovine ljudima budu dostupni i drugi resursi kako bi se omogućila potpuna reintegracija i resocijalizacija žrtava.		
Pravo na zaštitu od diskriminacije: Pravni sistem bi sve žrtve trebao tretirati jednako, bez obzira na njihove lične karakteristike, kao što su spol, dob, nacionalnost, rasa, etnička pripadnost, seksualna orijentacija ili druge karakteristike. Trebalo bi primijeniti principe zabrane diskriminacije kako bi se osiguralo da sve žrtve dobiju isti nivo zaštite, podrške i pristupa pravdi.		
Pravo na privatnost: Privatnost žrtve treba biti zaštićena, a njihove lične podatke ne treba objavljivati bez njihovog pristanka.		
Žrtve sa višestrukim ranjivostima, kao što su maloljetne žrtve trgovine ljudima ili osobe sa invaliditetom, ili osobe koje su trpile nasilje u porodici, iziskuju posebnu pažnju i podršku da bi se osigurala njihova dobrobit i adekvatno riješila njihova prava i potrebe.		
Princip nekažnjavanja: Protiv žrtve trgovine ljudima koja je bila prisiljena od strane učinitelja krivičnog djela učestvovati u izvršenju drugog krivičnog djela, neće se voditi krivični postupak ako je takvo njeno postupanje bilo neposredna posljedica njenog statusa žrtve trgovine ljudima.		

Pravo na međunarodnu pravnu zaštitu

U skladu sa međunarodnim standardima u Bosni i Hercegovini, u određenim situacijama, žrtve trgovine ljudima, odnosno osobe u riziku od trgovine ljudima, prema Zakonu o strancima (Službeni glasnik BiH, br. 88/2015, 34/2021 i 63/2023) i Zakona o azilu (Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, broj: 11/16) imaju pravo na pristup azilu, primjenu načela nekažnjavanja, specijalizirane mjere podrške, te pravo na pravnu podršku u tim procesima.

Osobe koje su bile žrtve trgovine ljudima, koje su pod rizikom da će postati žrtve trgovine ljudima u budućnosti, mogu ostvariti pravo na međunarodnu zaštitu u državi u kojoj nemaju državljanstvo ili prebivalište.

PRINCIP NEKAŽNJAVANJA u potpunosti je uveden kroz izmjene krivičnih zakona BiH, FBiH, RS i BD koje se odnose na trgovinu ljudima. Protiv žrtve međunarodne trgovine ljudima koja je bila prisiljena od strane učinitelja krivičnog djela trgovine ljudima učestvovati u izvršenju drugog krivičnog djela, neće se voditi krivični postupak ako je takvo njeno postupanje bilo neposredna posljedica njenog statusa žrtve trgovine ljudima.

Prilikom pružanja besplatne pravne pomoći obratite pažnju na mogućnost da su neki od pripadnika rizičnih grupa činili krivična djela uslijed njihovog položaja žrtve trgovine ljudima, posebno kada se radi o djeci u sukobu sa zakonom.

C. PRAVNA PODRŠKA ŽRTVAMA TRGOVINE LJUDIMA U PARNIČNOM POSTUPKU

Žrtve trgovine ljudima zbog kompleksnosti slučajeva i njihovih ličnih karakteristika često trebaju pravnu pomoć ne samo u krivičnom postupku nego i u raznim građansko-pravnim stvarima kako bi njihova prava bila adekvatno zaštićena. Ovi građanski postupci mogu se odnositi na različite oblasti, kao što su, **između ostalih, i:**

Tužba za naknadu štete u parničnom postupku: Pravni stručnjaci trebaju pomoći žrtvama u potraživanju naknade štete nastale trgovinom ljudima u slučajevima kada u krivičnom postupku nije odlučeno o naknadi štete, ili kada krivični postupak nije pokrenut ili je obustavljen.

Imigracioni postupak: Pravni stručnjaci trebaju pomoći žrtvama u vezi sa pitanjima imigracionog statusa, uključujući i zahtjeve za azil, odbranu u slučaju deportacije ili pitanjima vezanim za vizu i državljanstvo.

Za ostvarivanje prava na besplatnu pravnu pomoć u parničnom postupku od posebnog su značaja zakoni o parničnom postupku i zakoni o advokaturi, kao i drugi zakonski i podzakonski akti.

Odredbe zakona o parničnom postupku koje se odnose na oslobađanje od plaćanja troškova postupka identične su u pravnom okviru Federacije BiH, Republike Srpske i Brčko distrikta BiH i generalno predviđaju da će sud osloboditi plaćanja troškova postupka stranku koja prema svom opštem imovnom stanju ne može platiti te troškove bez da ugrozi izdržavanje sebe i svoje porodice.

Spomenute odredbe koje se u Bosni i Hercegovini primjenjuju u parničnom postupku odnose se na pravnu pomoć koja se plaća iz javnih sredstava, odnosno budžeta suda, te time predstavlja oblik besplatne pravne pomoći.

Pravo na besplatnu pravnu pomoć i oslobađanje od sudskih taksi za strane žrtve trgovine ljudima crpi se iz Zakona o pružanju besplatne pravne pomoći Bosne i Hercegovine.

Donošenjem novog Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći u Republici Srpskoj 2020. godine, Centri za pravnu pomoć imaju nadležnost da pružaju besplatnu pravnu pomoć i zastupanje samo u parničnim postupcima, dok u krivičnim postupcima postupaju advokati postavljeni po službenoj dužnosti.

Razmatranje i rješavanje dodatnih potreba žrtava trgovine ljudima doprinosi sveobuhvatnijem i djelotvornijem pristupu njihovoj rehabilitaciji i oporavku. Pravna podrška koja ide dalje od rješavanja isključivo njihovog statusa žrtve trgovine ljudima, pomaže im da povrate sposobnost samostalnog djelovanja, autonomiju i dostojanstvo. Rješavanje problema kao što su nasilje u porodici, razvod, starateljstvo nad djecom i finansijska podrška osnažuje žrtve da ponovo izgrade svoje živote i žive sa osjećajem sigurnosti i stabilnosti.

Nadalje, pokazuje holističko razumijevanje složenih izazova sa kojima se suočavaju osobe koje su preživjele trgovinu ljudima i priznaje njihova prava na pristup pravdi i podršci u svim aspektima njihovog života.

Konačno, ovaj pristup doprinosi opštem cilju borbe protiv trgovine ljudima i obezbjeđivanju dobrobiti i prava žrtava trgovine.

Pružaoци pravne pomoći dužni su da prilikom pravne podrške i zaštite žrtvama trgovine ljudima ukoliko za to postoje razlozi neposredno primjenjuju propise koji se odnose na zaštitu od nasilja u porodici: Zakoni o zaštiti od nasilja u porodici FBiH i RS, zatim propisi kojima se reguliše rad i funkcionisanje sigurnih kuća, odnosno načini i oblici pružanja specijaliziranih usluga za podršku žrtvama nasilja, porodični zakoni i zakoni o socijalnoj zaštiti i zaštiti porodice sa djecom, propisi kao što su propisi iz oblasti zdravstvene zaštite i osiguranja i zakoni o radu.

VI. SISTEMSKI ODGOVOR NA TRGOVINU LJUDIMA

Četiri stuba u borbi protiv trgovine ljudima, koje se često naziva „4P“ (prim. prev. prema skraćenici za *Prevention, Protection, Prosecution, Partnership* na engleskom), dio su sveobuhvatnog pristupa u rješavanju ovog problema:

Prevenција. Ovaj stub odnosi se na aktivnosti prevencije trgovine ljudima. Rad na prevenciji može obuhvatati podizanje svijesti o rizicima i posljedicama trgovine ljudima, edukaciju i obuku za ranjive populacije i rješavanje osnovnih uzroka trgovine ljudima, kao što su siromaštvo i nedostatak mogućnosti.

Programi prevencije se osmišljavaju s ciljem podizanja svijesti i upoznavanja zajednica sa rizikom od trgovine ljudima. Svrha takvih aktivnosti je osposobiti pojedince da prepoznaju znakove trgovine ljudima i da se zaštite. Preventivne aktivnosti i mjere također su usmjerene

na tretiranje osnovnih uzroka trgovine ljudima kao što su siromaštvo, diskriminacija, ratni sukobi, itd. te na smanjenje potražnje za trgovinom ljudima.

Preventivne aktivnosti koje su usmjerene na predstavnike različitih institucija i organizacija doprinose izgradnji njihovih kapaciteta za rano uočavanje rizika od trgovine ljudima među populacijom sa kojom dolaze u kontakt ili su korisnici njihovih usluga.

Razvojem platformi kao što je „Sigurno dijete“²³ otvaraju se značajni resursi za djecu, roditelje i nastavnike.

Zaštita. U fokusu aktivnosti zaštite je identifikacija i pomoć žrtvama trgovine ljudima. Obuhvataju pružanje podrške, skloništa, zdravstvene zaštite i pravne pomoći. U sklopu ovog stuba se također osigurava da žrtve neće biti krivično gonjene, već tretirane kao žrtve kojima je potrebna pomoć i zaštita.

Provode se posebne mjere pravne zaštite da bi se zaštitile ranjive populacije, uključujući i manjine, izbjeglice, migrante i djecu, kod kojih je rizik od trgovine ljudima veći. Učenjem o specifičnim rizicima diskriminacije i marginalizacije pravni stručnjaci se mogu bolje pripremiti za zastupanje prava pripadnika ranjive populacije i pružiti im mogućnost da ostvare svoja prava bez diskriminacije.

Krivično gonjenje. Krivično gonjenje obuhvata istragu i procesuiranje predmeta protiv učesnika u trgovini ljudima, uključujući trgovce i osobe koje pomažu u trgovini ljudima ili ostvaruju profit od nje. Ovaj stub u fokusu ima utvrđivanje odgovornosti počinitelja za njihovo postupanje i rad na ishođenju odgovarajućih zakonskih posljedica koje će snositi.

Partnerstvo. Saradnja između različitih aktera ključna je za borbu protiv trgovine ljudima. To podrazumijeva saradnju između vlada, agencija za provođenje zakona, nevladinih organizacija, međunarodnih organizacija i civilnog društva. Partnerstva pomažu u razmjeni informacija, resursa i ekspertize s ciljem efikasnijeg suzbijanja trgovine ljudima. Povećana je saradnja između vlada, civilnog društva i privatnog sektora na borbi protiv trgovine ljudima. Aktivnosti obuhvataju interresorna partnerstva, razmjenu informacija i koordinirane aktivnosti za otklanjanje osnovnih uzroka trgovine ljudima.

Ova četiri stuba čine okvir za sveobuhvatan rad na problemu trgovine ljudima, s fokusom na prevenciju, zaštitu žrtava, procesuiranje počinitelja i saradnju na borbi protiv ovog teškog kršenja ljudskih prava.

Od 2003. godine Bosna i Hercegovina radi na razvoju sistemskog odgovora na trgovinu ljudima. Izmjene uvedene 2020. godine rezultirale su formiranjem lokalnih/regionalnih timova za praćenje i koordinaciju na nivou policijskih uprava. Ovi timovi okupljaju sve nadležne institucije koje učestvuju u borbi protiv trgovine ljudima.

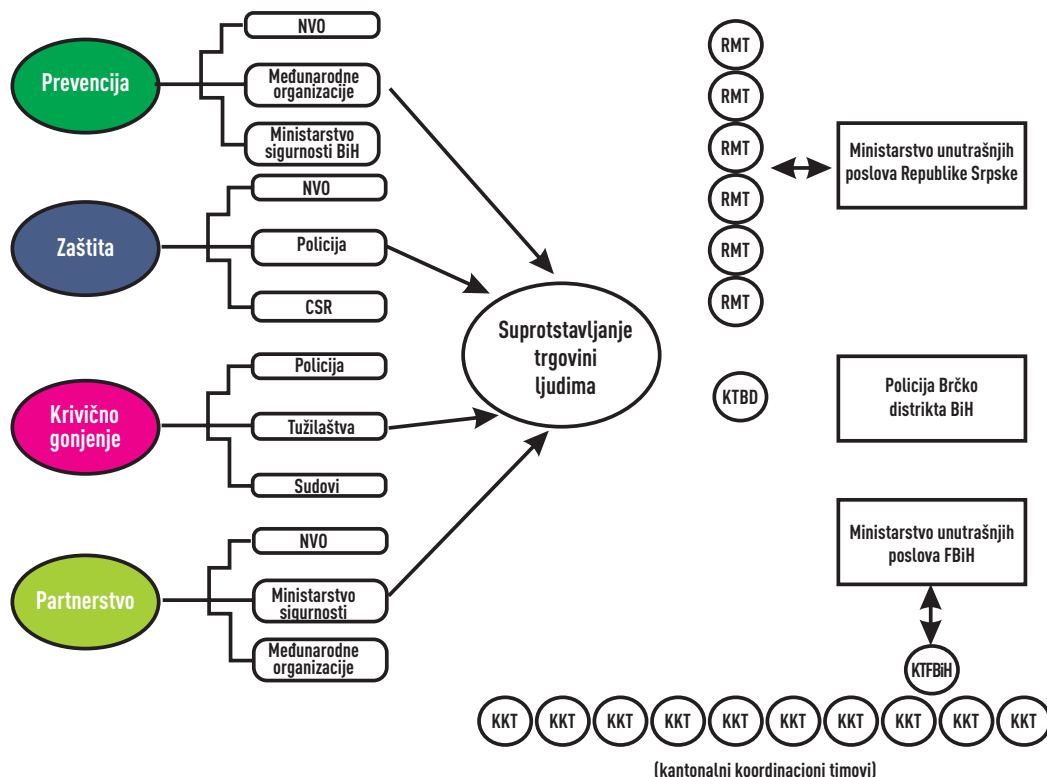
Timovi imaju zadatak da zajedno rade na prikupljanju podataka, poboljšanju identifikacije žrtava trgovine ljudima, razmjeni informacija i praćenju trendova.

Postoji i inicijativa da se u timove uključe i pružaoci besplatne pravne pomoći.

²³ <https://www.sigurnodijete.ba/>

U skladu sa ovim međunarodnim standardima Bosna i Hercegovina je prepoznala i uključila model 4P u Strategiji suprotstavljanja trgovini ljudima u BiH za period 2020-2023. i Akcionom planu institucija Bosne i Hercegovine za provođenje Strategije suprotstavljanja trgovini ljudima u Bosni i Hercegovini 2020-2023.

Grafika u nastavku prikazuje implementaciju modela 4P u Bosni i Hercegovini:

DODATAK I: HISTORIJSKI PREGLED MEĐUNARODNE REGULATIVE I STANDARDA U OBLASTI TRGOVINE LJUDIMA

Ropstvo i instituti slični ropstvu pratioci su čovječanstva kroz cijelu istoriju i sve do 19. vijeka smatrano je društveno i pravno prihvatljivim.

Prema definiciji, ropstvo je odnos među ljudima, grupama ljudi ili nacija zasnovan na ekonomskoj, pravnoj, moralnoj, ideološkoj, političkoj ili vjerskoj ovisnosti i potčinjenosti. U užem smislu, predstavlja formalni institut ekstremne zavisnosti jedne osobe od druge, što je temelj društvenog sistema poznatog kao ropstvo.

Osoba koja je rob nema prava i u suštini je vlasništvo druge osobe ili grupe – gospodara. Rob je u potpunoj milosti gospodara koji može s njim postupati kako želi, uključujući fizičko kažnjavanje, sakaćenje, pa čak i ubijanje. U praksi, u robovlasničkim društvima i odnosima, ljudsko biće koje je postalo rob svedeno je **na robu**.

Važno je napomenuti da se kroz istoriju bilježi borba protiv ropstva i zalaganje za njegovo ukidanje. Ukidanje ropstva kao ključna društvena i politička promjena postepeno je provedeno tokom 18. i 19. stoljeća u mnogim dijelovima svijeta. Kako su društva sve više prihvaćala ideje ljudskih prava, jednakosti i slobode, ropstvo je postalo neodrživo i neetično.

Čuveni istorijski događaji kao što su Američki građanski rat i britanski zakoni protiv ropstva odigrali su ključnu ulogu u okončanju institucionalizovanog ropstva.

Iako je ropstvo ukinuto, prakse slične ropstvu su opstale.

Brza urbanizacija i industrijski rast stvorili su potražnju za jeftinom radnom snagom, što je dovelo do eksploatacije ugroženog stanovništva. Osim toga, širenje transportnih mreža olakšalo je kretanje ljudi preko granica, olakšavajući trgovcima da iskorištavaju pojedince za prisilni rad ili seksualnu eksploataciju. Također, zbog društvenih previranja i raseljavanja uslijed industrijalizacije mnogi ljudi su se našli na ekonomskim marginama i postali podložni trgovini ljudima. Općenito gledano, industrijalizacija je stvorila ekonomske i logističke uslove za širenje trgovine ljudima u ovom periodu. Trgovina ljudima je doprinijela širenju bolesti, naročito u slučajevima seksualnog iskorištavanja. To dovodi do značajnih rizika po javno zdravlje i predstavlja problem za vlade koje nastoje zaštititi zdravlje i dobrobit svojih građana.

Mjere koje su poduzele vlade različitih država rezultirale su prvim značajnim međunarodnim dokumentom potpisanim 1904. godine. Bio je to „Međunarodni sporazum protiv trgovine ljudima, posebno ženama u svrhu seksualnog iskorištavanja“ (poznato i pod nazivom „bijelo roblje“), što se odnosilo na prebacivanje pojedinaca iz Evrope u Ameriku, Australiju i Novi Zeland.

Šest godina kasnije, trinaest država je potpisalo Međunarodnu konvenciju o suzbijanju trgovine osobama i iskorištavanja prostitucije drugih, čime je takva trgovina proglašena nezakonitom. Ovaj međunarodni ugovor označio je prekretnicu u globalnim nastojanjima da se suzbije trgovina ljudima i seksualno iskorištavanje.

Liga nacija je 1921. održala konferenciju u Ženevi na kojoj je pojam „bijelo roblje“ zamijenjen pojmom „trgovina ženama i djecom“. Promjena terminologije odražavala je dublje razumijevanje problema i prepoznala da su žene i djeca izloženi iskorištavanju i trgovini.

Nakon ove konferencije, iste godine je donesena Međunarodna konvencija o suzbijanju trgovanja ženama i djecom. Cilj Konvencije je bio da se riješi problem trgovanja ženama i djecom za različite oblike iskorištavanja, uključujući seksualno iskorištavanje i prisilni rad. Propisane su mjere koje države članice trebaju poduzeti s ciljem sprečavanja i sankcionisanja takvih oblika trgovine.

Usvajanjem Međunarodne konvencije o suzbijanju trgovine punoljetnim osobama 1933. godine učinjen je još jedan značajan korak. Ovom konvencijom je proširen opseg međunarodnih aktivnosti u borbi protiv trgovine ljudima, uključivanjem odredbi koje se posebno odnose na punoljetne žene. Istaknuta je potreba za koordiniranim djelovanjem država članica na prevenciji i procesuiranju krivičnih djela trgovine punoljetnim ženama.

Spomenute konvencije označile su važnu prekretnicu u nastojanjima međunarodne zajednice da riješi problem trgovine ljudima i zaštiti prava ranjivih pojedinaca, posebno žena i djece, koji su disproportionalno zastupljeni među žrtvama tog krivičnog djela.

Nakon Drugog svjetskog rata i nastojanja da se definišu standardi za zaštitu ljudskih prava, donesena je jedna od najstarijih konvencija Ujedinjenih nacija - Konvencija UN-a od 2. decembra 1949. o suzbijanju trgovine osobama i iskorištavanja prostitucije drugih. Ujedinjene nacije su usvojile ovu konvenciju 2. decembra 1949. godine, godinu nakon Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima, u ozračju humanitarnih nadanja nakon Drugog svjetskog rata.

Ova Konvencija je rezultat rada abolicionističkog i feminističkog pokreta u Engleskoj, na čelu sa Josephine Butler, koji je započeo 1866. godine. Premda je ropstvo već bilo ukinuto u većini evropskih zemalja, Josephine Butler je sistem prostitucije smatrala modernim ropstvom koje vrši opresiju nad ženama i šteti čovječanstvu u cjelini. Konvencija o suzbijanju trgovine osobama i iskorištavanja prostitucije drugih je jedan od značajnih međunarodnih instrumenata Ujedinjenih nacija za zaštitu ljudskih prava, koji se bavi „ropstvom i srodnim praksama“.

U preambuli Konvencije iz 1949. godine definisan je temeljni princip da su prostitucija i trgovina ljudima „nespojive sa dostojanstvom i vrijednošću ljudske osobe“ i da žrtve trgovine ljudima i prostitucije ne treba osuđivati i kažnjavati. Žene u prostituciji ne smatra se kriminalkama koje treba ukoriti ili kazniti već žrtvama koje treba zaštititi. Konvencija iz 1949. zagovara kažnjavanje onih koji se bave «podvođenjem, mamljenjem i navođenjem» drugih u prostituciju. U duhu međunarodnog abolicionističkog pokreta i inicijalnih međunarodnih sporazuma o prostituciji i trgovanju ljudima, Konvencija uspostavlja vezu između prostitucije i trgovanja ljudima.

Međutim, ropstvo i danas postoji u različitim oblicima, kao što su prisilni rad, trgovina ljudima i slične ilegalne prakse, koje se često nazivaju „praksama ropstva modernog doba“. Ropstvo ili postupci slični ropstvu i služenju su oblici teškog iskorištavanja, koji spadaju u

krivično djelo trgovine ljudima. Međunarodna zajednica i mnoge zemlje širom svijeta su se obavezale na borbu protiv ropstva modernog doba. i da će osigurati slobode i prava za sve ljude.

Čak i u 20. i 21. vijeku i dalje smo svjedoci šokantne činjenice o postojanju trgovine ljudima gdje trgovci nemilosrdno iskorištavaju pojedince, muškarce, žene i djecu, kao da su roba. Kupuje ih se i prodaje kao stvari, a njihova rođenjem stečena ljudska prava se grubo krše različitim oblicima ropstva modernog doba.

Međutim ono što ohrabruje je činjenica da u proteklih 25 godina svjedočimo kontinuiranim naporima u međunarodnoj zajednici da se stane u kraj trgovini ljudima, sve većoj svijesti o ovom problemu i donošenju pravnih okvira za njegovo rješavanje.

Priznavanje i poštivanje dostojanstva svakog ljudskog bića ne samo da je moralna obaveza, već i temeljni princip borbe protiv trgovine ljudima i osiguravanja zaštite, osnaživanja i dobrobiti žrtava i preživjelih.

DODATAK II: KRIVIČNO ZAKONODAVSTVO KOJE SE ODNOSI NA TRGOVINU LJUDIMA**KRIVIČNI ZAKON BOSNE I HERCEGOVINE****Član 186 - Međunarodna trgovina ljudima**

(1) Ko upotrebom sile ili prijetnjom upotrebe sile ili drugim oblicima prinude, otmicom, prevarom ili obmanom, zloupotrebom ovlasti ili uticaja ili položaja bespomoćnosti ili davanjem ili primanjem isplata ili drugih koristi, kako bi privolio lice koje ima kontrolu nad drugim licem, vrbuje, preveze, preda, sakrije ili primi lice u svrhu iskorištavanja tog lica u državi u kojoj to lice nema prebivalište ili čiji nije državljanin kaznit će se kaznom zatvora od najmanje pet godina.

(2) Ko vrbuje, navodi, preveze, preda, sakrije ili primi lice koje nije navršilo 18 godina života u svrhu iskorištavanja prostitucijom ili drugim oblikom seksualnog iskorištavanja, prisilnim radom ili uslugama, ropstvom ili njemu sličnim odnosom, služenjem, odstranjivanjem dijelova ljudskog tijela ili u svrhu kakvog drugog iskorištavanja u državi u kojoj to lice nema prebivalište ili čiji nije državljanin kaznit će se kaznom zatvora od najmanje deset godina.

(3) Ako je krivično djelo iz st. (1) i (2) ovog člana izvršilo službeno lice prilikom vršenja službene dužnosti, počinitelj će se kazniti kaznom zatvora od najmanje deset godina.

(4) Ko krivotvori, pribavi ili izda putnu ili ličnu ispravu ili koristi, zadržava, oduzima, mijenja, oštećuje, uništava putnu ili ličnu ispravu drugog lica u svrhu omogućavanja međunarodne trgovine ljudima kaznit će se kaznom zatvora u trajanju od jedne do pet godina.

(5) Ko koristi usluge žrtve međunarodne trgovine ljudima kaznit će se kaznom zatvora u trajanju od šest mjeseci do pet godina.

(6) Ako su izvršenjem krivičnog djela iz st. (1) i (2) ovog člana prouzrokovani teže narušavanje zdravlja, teška tjelesna povreda ili smrt lica iz st. (1) i (2) ovog člana, počinitelj će se kazniti kaznom zatvora od najmanje deset godina ili kaznom dugotrajnog zatvora.

(7) Iskorištavanje u smislu stava (1) ovog člana podrazumijeva: prostituciju drugog lica ili druge oblike seksualnog iskorištavanja, prisilni rad ili usluge, ropstvo ili njemu sličan odnos, služenje, odstranjivanje dijelova ljudskog tijela ili kakvo drugo iskorištavanje.

(8) Predmeti, prijevozna sredstva i objekti upotrijebljeni za izvršenje djela bit će oduzeti.

(9) Na postojanje krivičnog djela međunarodne trgovine ljudima bez uticaja je okolnost da li je lice koje je žrtva međunarodne trgovine ljudima pristalo na iskorištavanje.

(10) Protiv žrtve međunarodne trgovine ljudima koju je počinitelj krivičnog djela prisilio da učestvuje u izvršenju drugog krivičnog djela neće se voditi krivični postupak ako je takvo njeno postupanje bilo neposredna posljedica njenog statusa žrtve međunarodne trgovine ljudima.

Član 186a - Organizirana međunarodna trgovina ljudima

(1) Ko organizira ili rukovodi grupom ili drugim udruženjem koje zajedničkim djelovanjem počinji krivično djelo iz člana 186. ovog zakona (Međunarodna trgovina ljudima) kaznit će se kaznom zatvora od najmanje deset godina ili dugotrajnim zatvorom.

(2) Ko počinji krivično djelo u okviru grupe ili drugog udruženja iz stava (1) ovog člana ili na drugi način pomaže grupu ili udruženje kaznit će se kaznom zatvora u trajanju od najmanje deset godina.

(3) Na pripadnika organizirane grupe ili drugog udruženja iz stava (1) ovog člana primjenjuju se odredbe člana 250. st. (4) i (5) ovog zakona (Organizirani kriminal).

Član 187 - Međunarodno navođenje na prostituciju

(1) Ko radi zarade ili druge koristi navodi, podstiče ili namamljuje drugog na pružanje seksualnih usluga ili na drugi način omogući njegovu predaju drugome radi pružanja seksualnih usluga ili na bilo koji način učestvuje u organiziranju ili vođenju pružanja seksualnih usluga u državi u kojoj to lice nema prebivalište ili čiji nije državljanin kaznit će se kaznom zatvora u trajanju od šest mjeseci do pet godina.

(2) Činjenica da se lice koje se navodi, podstiče ili namamljuje već bavilo prostitucijom ne utiče na postojanje krivičnog djela.

KRIVIČNI ZAKONIK REPUBLIKE SRPSKE**Član 145 - Trgovina ljudima**

(1) Ko silom, prijetnjom ili drugim oblicima prinude, otmicom, prevarom ili obmanom, zloupotrebom ovlaštenja ili uticaja, odnosa povjerenja, zavisnosti ili bespomoćnosti, teških prilika drugog lica, davanjem ili primanjem novca ili druge koristi kako bi se dobio pristanak lica koje ima kontrolu nad drugim licem, vrbuje, preveze, prebaci, preda, proda, kupi, posreduje u prodaji, sakrije, primi ili drži drugo lice, a u cilju iskorištavanja ili eksploatacije njegovog rada, vršenja krivičnog djela, prostitucije, korištenja u pornografske svrhe, ili drugog oblika seksualnog iskorištavanja, prisiljavanja na prosjačenje, služenje, uspostavljanja ropskog ili nekog sličnog odnosa, prisilnog braka, prisilne sterilizacije, radi oduzimanja organa ili dijelova tijela, radi korištenja u oružanim snagama ili drugih oblika iskorištavanja, kazniće se kaznom zatvora od tri do dvadeset godina.

(2) Ko oduzme, zadržava, falsifikuje ili uništi lične identifikacione isprave radi vršenja djela iz stava 1. ovog člana, kazniće se kaznom zatvora od dvije do dvanaest godina.

(3) Ako je djelo iz st. 1. i 2. ovog člana izvršeno u sastavu organizovane kriminalne grupe, učinilac će se kazniti kaznom zatvora od pet do dvadeset godina.

(4) Ko koristi ili omogući drugom korištenje seksualnih usluga ili drugih vidova eksploatacije, a bio je svjestan da je riječ o žrtvi trgovine ljudima, kazniće se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.

(5) Ako djelo iz st. 1, 2, 3. i 4. ovog člana izvrši službeno lice u vršenju službe, kazniće se kaznom zatvora najmanje osam godina.

(6) Ako je usljed djela iz st. 1. i 3. ovog člana nastupila teška tjelesna povreda, teško narušavanje zdravlja ili smrt jednog ili više lica, učinilac će se kazniti kaznom zatvora najmanje deset godina.

(7) Pristanak žrtve na bilo koji oblik iskorištavanja iz stava 1. ovog člana ne utiče na postojanje krivičnog djela trgovine ljudima.

(8) Predmeti, prevozna sredstva i objekti korišteni za izvršenje djela iz ovog člana oduzeće se.

(9) Protiv žrtve trgovine ljudima koju je učinilac krivičnog djela prinudio da učestvuje u izvršenju drugog krivičnog djela, neće se voditi krivični postupak ako je takvo postupanje bilo neposredna posljedica njenog statusa žrtve trgovine ljudima.

Član 146 - Trgovina djecom

(1) Ko vrbuje, preveze, prebaci, preda, proda, kupi, posreduje u prodaji, sakriva, drži ili prihvati dijete radi iskorištavanja ili eksploatacije njegovog rada, vršenja krivičnog djela, prostitucije ili drugih oblika seksualnog iskorištavanja, pornografije, prisiljavanje na prosjačenje, služenje, uspostavljanja ropskog ili nekog sličnog odnosa, prisilnog braka, prisilne sterilizacije, nezakonitog usvojenja ili njemu sličnog odnosa, radi oduzimanja organa ili dijelova tijela, radi korištenja u oružanim snagama ili drugih oblika iskorištavanja, kazniće se kaznom zatvora od pet do dvadeset godina.

2) Ko djelo iz stava 1. ovog člana izvrši primjenom sile, ozbiljne prijetnje ili drugim oblicima prinude, dovođenjem u zabludu, otmicom, ucjenom, zloupotrebom svog položaja, ovlaštenja ili uticaja, odnosa povjerenja, zavisnosti ili bespomoćnosti, teških prilika drugog, davanjem novca ili druge koristi kako bi se dobio pristanak lica koje ima kontrolu nad drugim licem, kazniće se kaznom zatvora najmanje osam godina.

(3) Ko koristi ili omogući drugom korištenje seksualnih usluga ili drugih vidova eksploatacije djeteta, a bio je svjestan da je riječ o žrtvi trgovine ljudima, kazniće se kaznom zatvora od pet do dvadeset godina.

(4) Ko oduzme, zadržava, falsifikuje ili uništi lične identifikacione isprave radi vršenja djela iz st. 1. i 2. ovog člana, kazniće se kaznom zatvora od tri do petnaest godina.

(5) Ako je djelo iz st. 1, 2, 3. i 4. ovog člana izvršeno u sastavu organizovane kriminalne grupe, učinilac će se kazniti kaznom zatvora najmanje deset godina.

(6) Ako djelo iz st. 1, 2, 3. i 4. ovog člana izvrši službeno lice u vršenju službe, kazniće se kaznom zatvora najmanje deset godina.

(7) Ako je uslijed djela iz st. 1, 2. i 3. ovog člana nastupila teška tjelesna povreda, teško narušavanje zdravlja ili smrt jednog ili više lica, učinilac će se kazniti kaznom zatvora najmanje dvanaest godina.

(8) Pristanak djeteta na bilo koji oblik iskorištavanja iz stava 1. ovog člana ne utiče na postojanje ovog krivičnog djela.

(9) Predmeti, prevozna sredstva i objekti korišteni za izvršenje djela iz ovog člana oduzeće se.

(10) Protiv žrtve trgovine djecom koju je učinilac krivičnog djela prinudio da učestvuje u izvršenju drugog krivičnog djela, neće se voditi krivični postupak ako je takvo postupanje bilo neposredna posljedica njenog statusa žrtve trgovine ljudima.

Član 147 - Udruživanje radi vršenja krivičnih djela trgovine ljudima i djecom

(1) Ko organizuje grupu ili organizovanu kriminalnu grupu za izvršenje krivičnih djela iz čl. 145. i 146. ovog zakonika, kazniće se kaznom zatvora od tri do petnaest godina.

(2) Ko postane pripadnik kriminalne grupe ili organizovane kriminalne grupe iz stava 1. ovog člana ili na drugi način pomaže grupu ili organizovanu kriminalnu grupu, kazniće se kaznom zatvora od jedne do deset godina.

KRIVIČNI ZAKON FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE

Član 210a - Trgovina ljudima

(1) Ko upotrebom sile ili prijetnjom upotrebe sile ili drugim oblicima prinude, otmicom, prevarom ili obmanom, zloupotrebom vlasti ili uticaja ili položaja bespomoćnosti ili davanjem ili primanjem isplata ili drugih koristi kako bi privolio osobu koja ima kontrolu nad drugom osobom vrbuje, preveze, preda, sakrije ili primi osobu u svrhu iskorištavanja te osobe, bit će kažnjen kaznom zatvora najmanje pet godina.

(2) Ko vrbuje, navodi, preveze, preda, sakrije ili primi osobu koja nije navršila 18 godina života u svrhu iskorištavanja prostitucijom ili drugim oblikom seksualnog iskorištavanja, prisilnim radom ili uslugama, prisilnim prosjačenjem, ropstvom ili njemu sličnim odnosom, služenjem, odstranjivanjem dijelova ljudskog tijela ili kakvim drugim iskorištavanjem, bit će kažnjen kaznom zatvora najmanje 10 godina.

(3) Iskorištavanje, u smislu ovog člana, podrazumijeva: prostituciju druge osobe ili druge oblike seksualnog iskorištavanja, prisilni rad ili usluge, prisilno prosjačenje, ropstvo ili njemu sličan odnos, služenje, odstranjivanje dijelova ljudskog tijela ili kakvo drugo iskorištavanje.

(4) Ako je krivično djelo iz st. (1) i (2) ovog člana učinila službena osoba prilikom obavljanja službene dužnosti, učinitelj će biti kažnjen kaznom zatvora od najmanje 10 godina.

(5) Ko krivotvori, pribavi ili izda putnu ili ličnu ispravu ili koristi, zadržava, oduzima, mijenja, oštećuje, uništava putnu ili ličnu ispravu druge osobe u svrhu omogućavanja trgovine ljudima, bit će kažnjen kaznom zatvora od jedne do pet godina.

(6) Ko koristi usluge žrtve trgovine ljudima bit će kažnjen kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.

(7) Ako je učinjenjem krivičnog djela iz st. (1) i (2) ovog člana prouzrokovano teže narušenje zdravlja, teška tjelesna povreda ili smrt osoba iz st. (1) i (2) ovog člana, učinitelj će biti kažnjen kaznom zatvora najmanje 10 godina ili kaznom dugotrajnog zatvora.

(8) Predmeti, prijevozna sredstva i objekti upotrijebljeni za učinjenje djela će se oduzeti.

(9) Na postojanje krivičnog djela trgovine ljudima bez uticaja je okolnost da li je osoba koja je žrtva trgovine ljudima pristala na iskorištavanje.

(10) Protiv žrtve trgovine ljudima koja je bila prisiljena od strane učinitelja krivičnog djela učestvovati u izvršenju drugog krivičnog djela, neće se voditi krivični postupak ako je takvo njeno postupanje bilo neposredna posljedica njenog statusa žrtve trgovine ljudima.

Član 210b - Organizovana trgovina ljudima

(1) Ko organizira ili rukovodi grupom ljudi, organiziranom grupom ljudi, ili grupom ljudi za organizirani kriminal koja zajedničkim djelovanjem učini ili pokuša krivično cijelo iz člana 210a. (Trgovina ljudima) ovog zakona, bit će kažnjen kaznom zatvora najmanje 10 godina ili dugotrajnim zatvorom.

(2) Ko učini krivično djelo u okviru grupe iz stava (1) ovog člana bit će kažnjen kaznom zatvora najmanje 10 godina.

(3) Pripadnik grupe iz stava (1) ovog člana koji tu grupu ili udruženje otkrije može se osloboditi kazne.

KRIVIČNI ZAKON BRČKO DISTRIKTA BOSNE I HERCEGOVINE

Član 207a - Trgovina ljudima

(1) Ko silom ili prijetnjom upotrebe sile ili drugim oblicima prinude, otmicom, prevarom ili obmanom, zloupotrebom ovlaštenja ili uticaja ili položaja bespomoćnosti ili davanjem ili primanjem isplata ili drugih koristi kako bi privolio lice koje ima kontrolu nad drugim licem, vrbuje, preveze, prebaci, preda, proda, kupi, posreduje u prodaji, sakrije, primi ili drži drugo lice ili razmjenjuje ili prenosi nadzor nad licem u svrhu iskorištavanja ili eksploatacije njegovog rada i usluga putem prisilnog rada, vršenja krivičnog djela, prostitucije, korištenja u pornografske svrhe, ili drugog oblika seksualnog iskorištavanja, prisiljavanja na prosjačenje, služenje, uspostavljanja ropskog ili nekog sličnog odnosa, sklapanja prisilnog ili ugovorenog braka, prisilne sterilizacije, prisilne trudnoće ili vještačke oplodnje, radi oduzimanja organa ili dijelova tijela, radi korištenja u oružanim sukobima ili drugih oblika iskorištavanja, kaznit će se kaznom zatvora od najmanje pet godina.

(2) Ako je krivično djelo iz stava 1 ovog člana izvršilo službeno lice prilikom obavljanja službene dužnosti, počinitelj će se kazniti kaznom zatvora od najmanje deset godina.

(3) Ko krivotvori, pribavi ili izda putnu ili ličnu ispravu ili koristi, zadržava, oduzima, mijenja, oštećuje, uništava putnu ili ličnu ispravu drugog lica u svrhu omogućavanja trgovine ljudima kaznit će se kaznom zatvora od jedne do pet godina.

(4) Ko koristi usluge žrtve trgovine ljudima kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.

(5) Ako je izvršenjem krivičnog djela iz stava 1 ovog člana prouzrokovano teže narušenje zdravlja, teška tjelesna povreda ili smrt lica iz stava 1 ovog člana, počinitelj će se kazniti kaznom zatvora najmanje deset godina ili kaznom dugotrajnog zatvora.

(6) Predmeti, prijevozna sredstva i objekti upotrijebljeni za izvršenje djela će se oduzeti.

(7) Na postojanje krivičnog djela trgovine ljudima bez uticaja je okolnost da li je lice koje je žrtva trgovine ljudima pristalo na iskorištavanje.

(8) Protiv žrtve trgovine ljudima koja je bila prisiljena, od strane izvršioca krivičnog djela, učestvovati u izvršenju drugog krivičnog djela neće se voditi krivični postupak ako je takvo njeno postupanje bilo neposredna posljedica njenog statusa žrtve trgovine ljudima.

Član 207b - Trgovina djecom

(1) Ko vrbuje, preveze, prebaci, preda, proda, kupi, posreduje u prodaji, sakriva, drži ili prihvati dijete radi iskorištavanja ili eksploatacije njegovog rada, vršenja krivičnog djela, prostitucije ili drugih oblika seksualnog iskorištavanja, pornografije, prisiljavanje na prosjačenje, služenje, uspostavljanja ropskog ili nekog sličnog odnosa, prisilnog ili ugovorenog braka, prisilne sterilizacije, prisilne trudnoće, nezakonitog usvojenja ili njemu sličnog odnosa, radi oduzimanja organa ili dijelova tijela, radi korištenja u oružanim snagama ili drugih oblika iskorištavanja, kaznit će se kaznom zatvora od najmanje deset godina.

(2) Ko djelo iz stava 1 ovog člana učini primjenom sile, ozbiljne prijetnje ili drugim oblicima prinude, dovođenjem u zabludu, otmicom, ucjenom, zloupotrebom svog položaja, ovlaštenja ili uticaja, odnosa povjerenja, zavisnosti ili bespomoćnosti, teških prilika drugog, davanjem novca ili druge koristi kako bi se dobio pristanak lica koje ima kontrolu nad drugim licem, kaznit će se kaznom zatvora najmanje 12 godina.

(3) Ko koristi ili omogući drugom korištenje seksualnih usluga ili drugih vidova eksploatacije djeteta, a bio je svjestan da je riječ o žrtvi trgovine ljudima, kaznit će se kaznom zatvora od deset do 20 godina.

(4) Ko oduzme, zadržava, falsifikuje ili uništi lične identifikacione isprave radi učinjenja djela iz stavova 1 i 2 ovog člana, kaznit će se kaznom zatvora od sedam do 15 godina.

(5) Ako je djelo iz stavova 1, 2, 3 i 4 ovog člana učinjeno u sastavu organizovane kriminalne grupe, učinilac će se kazniti kaznom zatvora najmanje 12 godina.

(6) Ako djelo iz stavova 1, 2, 3 i 4 ovog člana učini službeno lice u vršenju službe, kaznit će se kaznom zatvora najmanje 12 godina.

(7) Ako je usljed djela iz stavova 1, 2 i 3 ovog člana nastupila teška tjelesna povreda, teško narušavanje zdravlja ili smrt jednog ili više lica, učinilac će se kazniti kaznom zatvora najmanje 15 godina.

(8) Pristanak djeteta na bilo koji oblik iskorištavanja iz stava 1 ovog člana ne utiče na postojanje ovog krivičnog djela.

(9) Predmeti, prevozna sredstva i objekti korišteni za učinjenje djela iz ovog člana će se oduzeti.

(10) Protiv žrtve trgovine djecom koju je učinilac krivičnog djela prinudio da učestvuje u učinjenju drugog krivičnog djela, neće se voditi krivični postupak ako je takvo postupanje bilo neposredna posljedica njenog statusa žrtve trgovine ljudima.

Član 207c - Organizovana trgovina ljudima

(1) Ko organizuje ili rukovodi grupom, organizovanom grupom, ili zločinačkom organizacijom koja zajedničkim djelovanjem učini ili pokuša krivično djelo iz člana 207a (Trgovina ljudima) ovog zakona kaznit će se kaznom zatvora najmanje deset godina ili dugotrajnim zatvorom.

(2) Ko poćini krivićno djelo u okviru grupe iz stava 1 ovog člana kaznit će se kaznom zatvora najmanje deset godina.

(3) Ko postane pripadnikom grupe iz stava 1 ovog člana, kaznit će se kaznom zatvora najmanje jednu godinu.

(4) Pripadnik grupe iz stava 1 ovog člana, koji tu grupu ili udrućenje otkrije, može se osloboditi kazne.

UVOD:

Pružanje pomoći žrtvama trgovine ljudima iziskuje saosjećajan, informiran i sveobuhvatan pristup. U ovom vodiču navedene su najbolje prakse za pravne praktičare i pružaoce besplatne pravne pomoći kada se nađu u situaciji da trebaju pružiti podršku žrtvama trgovine ljudima i zastupati ih. U vodiču je naglasak stavljen na nediskriminaciju, poštivanje pravnih razmatranja i osiguranje neophodnih resursa.

I. RAZMATRANJA PRIJE PRIMJENE PRISTUPA

a. Poblize upoznavanje s trgovinom ljudima

Upoznajte se poblize s trgovinom ljudima, njenom dinamikom i specifičnim ranjivostima kojima su žrtve trgovine ljudima izložene.

b. Kulturna kompetencija

Budite kulturološki senzibilizirani i svjesni kulturnih i društvenih normi koje mogu utjecati na žrtve.

c. Njega zasnovana na informacijama o traumi

Prepoznajte traumu koju su žrtve trgovine ljudima doživjele i primijenite pristup zasnovana na uvažavanju posljedica traume.

d. Multisektorska saradnja

Sarađujte sa organima za provođenje zakona, socijalnim službama, NVO-ima i međunarodnim organizacijama u svrhu postizanja holističkog pristupa u odgovoru.

2. TOKOM PRUŽANJA POMOĆI:

a. Najbolji interesi žrtve

Prioritizirajte najbolje interese žrtve i uvijek se zalažite za njenu sigurnost i dobrobit.

b. Informirano odlučivanje

Objasnite pravne procese jezikom koji je prilagođen dobi i kulturološkoj pozadini žrtve kako bi vas žrtva mogla razumjeti i kako bi bili sigurni da je njen pristanak dat dobrovoljno.

c. Privatnost i zaštita

Zaštitite identitet žrtve i pružite joj zaštitu od štete, odmazde ili zastrašivanja.

d. Službe podrške

Koordinirajte sa NVO-ima, socijalnim radnicima, stručnim osobama u oblasti dječje zaštite i savjetnicima u pružanju sveobuhvatnih usluga podrške.

e. Pravno zastupanje

Osigurajte pristup iskusnim pravnim zastupnicima koji se zalažu za prava i dobrobit žrtve.

f. Postupak usmjeren na dijete

U predmetima u kojima se pojavljuju djeca žrtve, pobrinite se da su postupci prilagođeni djeci, uzimajući u obzir dob, rod i zrelost djeteta.

g. Iskaz prilagođen starosnoj dobi

Pobrinite se da djeca žrtve svjedoče primjenom metoda koje su prilagođene njihovoj dobi, poput svjedočenja iza zastora, putem video linka ili uz prisustvo osobe za podršku.

h. Rehabilitacija i reintegracija

Promovišite rehabilitaciju i reintegraciju u društvo s fokusom na cjelokupnom razvoju i dobrobiti žrtve.

3. RESURSI:

a. Obrasci zahtjeva

Obezbijedite uzorke i obrasce podneska, poput žalbi, kao resurs za žrtve trgovine ljudima.

b. Edukativni materijali

Osigurajte dostupnost edukativnog materijala u kojem se objašnjavaju pravni procesi i prava žrtava na jasan i pristupačan način.

c. Psihosocijalna podrška

Povežite žrtve sa stručnim osobama u oblasti mentalnog zdravlja, savjetnicima i grupama za podršku.

4. NEDISKRIMINACIJA

a. Pružite pomoć bez predrasuda

Pridržavajte se principa nediskriminacije tako što ćete osigurati da je pravna pomoć pružena bez pristrasnosti, odnosno diskriminacije na osnovu ličnih karakteristika.

ZAKLJUČAK:

Pružanje pomoći žrtvama trgovine ljudima složena je i osjetljiva odgovornost.

Pridržavajući se najboljih praksi, pravnih razmatranja i osiguranja neophodnih resursa, pravni praktičari i pružaoci besplatne pravne pomoći mogu pružiti djelotvornu podršku žrtvama i zastupati ih, istovremeno osiguravajući da se njihova prava, dostojanstvo i dobrobit poštuju bez diskriminacije.

DODATAK IV: POSTUPAK IZNOŠENJA PREDMETA PRED EVROPSKIM SUDOM ZA LJUDSKA PRAVA

Kada su iscrpljeni svi pravni lijekovi za zadovoljenje pravde za žrtve trgovine ljudima na nacionalnom nivou i želite se obratiti Evropskom sudu za ljudska prava (ESLJP), potrebno je da podnesete predstavku direktno ovom sudu u Strazburu.

Iako Evropska konvencija o ljudskim pravima (EKLJP) ne pominje izričito trgovinu ljudima, njen član 4. zabranjuje „ropstvo“, „služenje“ i „prinudni ili obavezni rad“. U svojoj sudskoj praksi, Evropski sud za ljudska prava (ESLJP) tumačio je član 4. na način da materijalni opseg ove odredbe obuhvata trgovinu ljudima. U tumačenju koncepta u odredbi člana 4. Konvencije, ESLJP se poziva na druge međunarodne instrumente, uključujući Konvenciju Vijeća Evrope o akciji protiv trgovine ljudima.²⁴

Evropski sud za ljudska prava je podsjetio na pozitivne obaveze zemalja, uključujući sljedeće: **Kriminalizovati na nacionalnom nivou ponašanje koje spada u djelokrug člana 4 Konvencije; provesti efikasnu krivičnu istragu; primijeniti zaštitne mjere; uspostaviti regulatorni okvir za prevenciju.**

Kriteriji prihvatljivosti predstavke koja se odnosi na ljudska prava su:

- iskaz o navodnom kršenju(ima) koje je počinio autoritet prava utvrđenog Evropskom konvencijom o ljudskim pravima;
- u Bosni i Hercegovini su iscrpljeni svi dostupni domaći pravni lijekovi; i
- predstavka je podnesena u roku od četiri mjeseca od dana pravosnažne odluke koju je o predmetu donio najviši domaći sud ili drugo tijelo u Bosni i Hercegovini.

Ko može podnijeti predstavku?

Predstavku Evropskom sudu za ljudska prava (ESLJP) može podnijeti svako fizičko ili pravno lice čija su prava i garancije date u Evropskoj konvenciji o ljudskim pravima povrijeđena.

Predstavku može podnijeti svako fizičko ili pravno lice uključujući preduzeća, dobrotvorne ustanove ili druga udruženja.

Podnosilac predstavke ne mora biti državljanin jedne od 46 država koje Konvencija obavezuje (poznate kao "Visoke ugovorne strane"), ali navodnu povredu mora počiniti jedna od država koje Konvencija obavezuje. Da bi predstavka bila legitimna podnosilac predstavke mora direktno i lično biti žrtva kršenja.

Kako podnijeti predstavku?

Predstavka se mora podnijeti pismenim putem. Za to se koristi obrazac predstavke koji je dostupan na web stranici ESLJP-a. Međutim, također je prihvatljivo predstavku podnijeti dopisom ukoliko taj dopis sadrži osnovni sadržaj koji predviđa obrazac predstavke.

²⁴ Web stranica Vijeća Evrope <https://www.coe.int/en/web/anti-human-trafficking/trafficking-in-human-beings-case-law-of-the-european-court-of-human-rights>

Predstavka podnesak kojim se obraća Evropskom sudu za ljudska prava mora sadržavati sljedeće:

- Ime i prezime, datum rođenja, državljanstvo, spol, zanimanje i adresu podnosioca predstavke;
- Ime i prezime, zanimanje i adresu pravnog zastupnika podnosioca predstavke;
- Naziv ugovorne stranke protiv koje se podnosi predstavka;
- Sažeti iskaz o činjenicama;
- Sažeti iskaz o navodnom kršenju Evropske konvencije o ljudskim pravima i s tim povezane argumente;
- Sažeti iskaz podnosioca predstavke o ispunjavanju kriterija prihvatljivosti-predstavlja kratak prikaz u kojem podnosilac predstavke ukratko izlaže kako njegova žalba ispunjava osnovne kriterije da bi bila prihvaćena i razmatrana od strane Suda. Ovi kriteriji obično uključuju iscrpljivanje svih domaćih pravnih sredstava i podnošenje predstavke u roku od četiri mjeseca od konačne odluke domaćeg suda, kao i postojanje značajnog kršenja prava garantovanih Evropskom konvencijom o ljudskim pravima.
- Objekt predstavke odnosi se na suštinu ili sadržaj predstavke – konkretno pravo ili prava za koja podnosilac tvrdi da su povrijeđena, kao i specifične događaje i okolnosti koji su doveli do ove povrede. Objašnjava se koje odredbe Konvencije podnosilac smatra povrijeđenim i na koji način. Objekt predstavke mora biti jasno definisan kako bi Sud mogao procijeniti pravnu osnovanost i ozbiljnost predstavljenih navoda.
- Predstavka mora sadržavati primjerke svih relevantnih dokumenata i odluka koje su do tada donesene u vezi sa predmetom.
- Podnosilac predstavke mora dati punomoć pravnom zastupniku da u njegovo ime vrši neophodne radnje pred Evropskim sudom za ljudska prava. Lični odlazak na Sud radi podnošenja predstavke ne donosi nikakvu prednost i neće ubrzati proces.

Ako se predstavka ulaže dopisom i u njoj nisu navedeni svi prethodno pomenuti podaci, podnosiocu predstavke se dostavlja obrazac za predstavku koji trebate popuniti. Važno je da popunjeni obrazac bude dostavljen Sudu u roku od 8 sedmica od datuma kada dopis registra primljen.

Kršenje ovog roka može direktno da utiče na kriterijum prihvatljivosti predstavke koji se odnosi na rok od četiri mjeseca od dana pravosnažne odluke koju je o predmetu donio najviši domaći sud ili drugo tijelo u Bosni i Hercegovini.

Koje su glavne karakteristike postupka?

- Postupak se vodi u pismenom obliku. Podnosilac predstavke će biti informisan u pismenom obliku o odluci koju je Sud donio. Javne sjednice Suda su izuzetak.
- Rješavanje predmeta pred Evropskim sudom za ljudska prava je besplatno.
- Podnosilac predstavke nije obavezan da angažuje advokata da ga zastupa u prvim fazama postupka, ali je neophodno da ima angažovanog advokata nakon

što Vlada države protiv koje je podnesena predstavka Sudu bude obaviještena o predstavci. Velika većina predstavki, međutim, bude proglašena neprihvatljivim bez obavještanja Vlade.

- Podnosilac predstavke sam snosi samo vlastite troškove (kao što su honorari advokata ili troškovi koji se odnose na istraživanje i korespondenciju).
- Nakon podnošenja predstavke, podnosilac predstavke može podnijeti zahtjev za pravnu pomoć. Pravna pomoć se ne dodjeljuje automatski, i nema dodjele pomoći odmah, već tek u kasnijoj fazi postupka.

Koje su glavne faze postupka?

- Sud prvo mora ispitati je li predstavka prihvatljiva. To znači da predmet mora ispunjavati određene zahtjeve navedene u Konvenciji.
- Ako uslovi nisu zadovoljeni, predstavka će biti odbijena. Ako je podnosilac predstavke podnio više predstavki, Sud može jednu ili više njih proglasiti prihvatljivim, a ostale odbaciti.
- Ako se predstavka ili neka od pritužbi proglasi neprihvatljivom, ta je odluka konačna i ne može se preinačiti.
- Ako se predstavka ili neka od pritužbi podnosioca proglasi prihvatljivom, Sud će potaknuti strane (podnosioca predstavke i državu članicu Konvencije protiv koje je uložena predstavka) na postizanje mirnog rješenja spora. Ako se nagodba ne postigne, Sud će razmotriti predstavku „u meritumu“ – odnosno utvrdit će da li je došlo do povrede Konvencije.

Za detaljnije informacije o predstavkama Evropskom sudu za ljudska prava možete posjetiti <https://www.echr.coe.int/apply-to-the-court>

DODATAK V: KORISNI LINKOVI**SPISAK RELEVANTNIH IZVORA NA INTERNETU****VLADINE INSTITUCIJE**

Ministarstvo sigurnosti BiH - <https://elearning-thb.msb.gov.ba/>

Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH http://www.mhrr.gov.ba/default.aspx?langTag=bs-BA&template_id=127&pageIndex=1

Ministarstvo civilnih poslova BiH <http://www.mcp.gov.ba/>

Ministarstva unutrašnjih poslova <https://mup.vladars.net/> ; <http://www.fmup.gov.ba/v2/> ; <https://policijabdbih.gov.ba/>

MEĐUNARODNE ORGANIZACIJE

Vijeće Evrope - <https://www.coe.int/en/web/anti-human-trafficking>

Evropska unija - https://home-affairs.ec.europa.eu/policies/internal-security/organised-crime-and-human-trafficking_en

OSCE - <https://www.osce.org/combating-human-trafficking>

IOM - <https://www.iom.int/counter-trafficking>

ILO - <https://www.ilo.org/global/topics/forced-labour/lang--en/index.htm>

UNDOC - <https://www.unodc.org/unodc/data-and-analysis/glotip.html>

La Strada International - <https://www.lastradainternational.org/>

NEVLADINE ORGANIZACIJE

MFS-EMMAUS - <https://mfs-emmaus.ba/en/home/>

Centar ženskih prava - <https://cenppz.org.ba/>

Fondacija Lara - <https://www.fondacijalara.com/>

Žene sa Une - <https://www.facebook.com/p/Zene-Sa-Una-Bihac-100064320054446/>

Budućnost Modriča - <https://buducnost-md.org/>

Vaša prava - <https://pravnapomoc.app/ba>

PRIRUČNICI I EDUKATIVNI MATERIJALI

Procjena dobi djece izložene riziku od trgovine ljudima u Bosni i Hercegovini <https://rm.coe.int/procjena-dobi-djece-final-bos/1680a6a3ea>

Trgovina radnom snagom u Bosni i Hercegovini: faktori rizika, trendovi i izazovi <https://rm.coe.int/trgovina-radnom-snagom-u-bih/1680a92ffb>

Promoviranje rodne ravnopravnosti i borba protiv rodno-zasnovanog nasilja i stereotipa kao sredstvo borbe protiv trgovine ljudima <https://rm.coe.int/hf20-gender-guide-bhs-cover-for-approval/1680a9fe23>

GRETA izvještaj - Trgovina ljudima posredstvom interneta i tehnologije <https://rm.coe.int/>

greta-izvjestaj-trgovina-ljudima-posredstvom-interneta-i-tehnologije/1680af2766

Pravni vodič za žrtve trgovine ljudima - <https://cenppz.org.ba/wp-content/uploads/2024/01/Pravni-vodic-za-zrtve-trgovine-ljudima.pdf>

Vijeće Evrope, Preporuka Komiteta ministara državama članicama o pravima, uslugama i podršci žrtvama zločina <https://rm.coe.int/cm-rec-2023-2e-bos-preporuka/1680ab4921>

Vodič namijenjen profesionalcima i profesionalkama u lancu sistema zaštite žrtava trgovine ljudima sa primjerima iz prakse u Bosni i Hercegovini - <https://cenppz.org.ba/vodic-namijenjen-profesionalcima-i-profesionalkama-u-lancu-sistema-zastite-zrtava-trgovine-ljudima-sa-primjerima-iz-prakse-u-bosni-i-hercegovini/>

Priručnik za pravnike i pravne zastupnike žrtava trgovine ljudima - <https://eurcenter.net/wp-content/uploads/2021/10/Prirucnik-za-pravnike-i-pravne-zastupnike-sa-koricom-Final.pdf>

Priručnik o vođenju istrage u predmetima trgovine ljudima- <https://portalfo1.pravosudje.ba/vstvfo-api/vijest/download/90221>

Trgovina radnom snagom - <https://rm.coe.int/trgovina-radnom-snagom-u-bih/1680a92ffb>

Primjena rodno osjetljivih pristupa u borbi protiv trgovine ljudima - <https://portalfo1.pravosudje.ba/vstvfo-api/vijest/download/90219>

Praćenje tokova novca - <https://portalfo1.pravosudje.ba/vstvfo-api/vijest/download/90223>

Smanjenje potražnje koja potiče trgovinu ljudima u svrhu seksualnog iskorištavanja - <https://portalfo1.pravosudje.ba/vstvfo-api/vijest/download/90228>

Postizanje pravde za žrtve trgovine ljudima: Odgovor krivičnog pravnog sistema Bosne i Hercegovine sa preporukama - <https://portalfo1.pravosudje.ba/vstvfo-api/vijest/download/90212>

Pojedinačna predstavka na osnovu Evropske konvencije o ljudskim pravima - <https://portalfo1.pravosudje.ba/vstvfo-api/vijest/download/69411>

Imovinskopravni zahtjevi u krivičnom postupku: Priručnik za pravosudno osoblje - <https://portalfo1.pravosudje.ba/vstvfo-api/vijest/download/49531>

Sažet prikaz sudske prakse u slučajevima trgovine ljudima (2015)- <https://portalfo1.pravosudje.ba/vstvfo-api/vijest/download/35004>

Fenomen trgovine djecom u Bosni i Hercegovini - <http://www.rs.cest.gov.ba/index.php/dokumenti/prirunik-qtrgovina-ljudimaq/3205-fenomen-trgovine-djecom-u-bosni-i-hercegovini/file>

Smjernice za izradu i usvajanje instrumenata za zaštitu privatnog života i ličnih podataka žrtava trgovine ljudima na svim nivoima vlasti u Bosni i Hercegovini - <https://rm.coe.int/nova-verzija-guidelines-private-life-and-personal-data-thb-vots-bos/1680a52d4e>

Pregled dobrih praksi u rješavanju trgovine ljudima GRETA(2020)08 – <https://rm.coe.int/pregled-dobrih-praksi-u-rjesavanju-trgovine-ljudima-u-svrhu-radne-eksp/1680a287db>

Korištenje prednosti inovacija u borbi protiv trgovine ljudima: Sveobuhvatna analiza tehnoloških alata - <https://www.osce.org/files/f/documents/5/e/479912.pdf>

HELP portal za e-učenje Vijeća Evrope - <https://help.elearning.ext.coe.int/>

Postizanje pravde za žrtve trgovine ljudima: Odgovor krivičnog pravnog sistema Bosne i Hercegovine sa preporukama - https://www.osce.org/files/f/documents/f/2/509348_0.pdf

Portal sa podacima o migracijama - <https://www.migrationdataportal.org/themes/human-trafficking>

<https://rm.coe.int/greta-evaluation-report-bosnia-and-herzegovina-3rd-evaluation-round/1680a70b3b>

Izveštaj za BiH o trgovini ljudima - https://www.state.gov/wp-content/uploads/2023/09/Trafficking-in-Persons-Report-2023_Introduction-V3e.pdf

UNODC publikacija o pristanku - https://www.unodc.org/documents/human-trafficking/2014/UNODC_2014_Issue_Paper_Consent.pdf

VIDEO MATERIJAL

Video materijali Centra ženskih prava „GLAS ŽRTAVA TRGOVINE LJUDIMA“ –

https://youtu.be/U3l0kzviUxM?si=ADc_CwUpAknA2w5V ;
<https://youtu.be/3DgyobG978M?si=JF7-EMHwofAhqyTA> ; <https://youtu.be/CsijupZweVI?si=ofHAz9AMB588z-A8> ; <https://youtu.be/vVwvq7pWcm4?si=tGAecmbMmFFzv8JR>

„Sestre“ (2011) - https://www.youtube.com/watch?v=_bwnXrdCrik

Lica trgovine ljudima: Uvod - <https://www.youtube.com/watch?v=nb66R-Amcz8>

Konferencija „Zaštita djece od trgovine ljudima i eksploatacije na Zapadnom Balkanu“ – <https://www.coe.int/en/web/anti-human-trafficking/presentations-videos>

Human Trafficking 101: Risk Factors & Traffickers' Tactics- <https://www.youtube.com/watch?v=u-5XFBFq11o>

European resource center - <https://eurcenter.net/> <https://www.facebook.com/EuropeanRC/videos/trgovina-ljudima/134014062025146/>

Sigurno dijete / Safe child portal - <https://www.sigurnodijete.ba/>

Centar za nestalu i zlostavljano decu - <https://www.youtube.com/watch?v=INij2lxhSQM>

SUDSKA PRAKSA U PREDMETIMA TRGOVINE LJUDIMA

Evropski sud za ljudska prava - https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/fs_trafficking_eng

Agencija Evropske unije za saradnju u krivičnom pravosuđu - <https://www.eurojust.europa.eu/crime-types-and-cases/crime-types/trafficking-human-beings>

ZAKONODAVNI OKVIR U BIH

- Krivični zakon BiH - <https://www.tuzilastvobih.gov.ba/?opcija=sadrzaj&kat=4&id=40&jezik=b>
- Zakon o krivičnom postupku BiH - <https://www.tuzilastvobih.gov.ba/?opcija=sadrzaj&kat=4&id=40&jezik=b>
- Zakon o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka BiH - <https://www.>

tuzilastvobih.gov.ba/?opcija=sadrzaj&kat=4&id=40&jezik=b

- Krivični zakonik RS - <https://rt-rs.pravosudje.ba/vstvfo/Sc/108/article/68379>
- Zakon o krivičnom postupku RS - <https://rt-rs.pravosudje.ba/vstvfo/Sc/108/article/68380>
- Krivični zakon FBiH - <https://pravosudje.ba/vstvfo/B/101/article/82451>
- Zakon o krivičnom postupku FBiH - <https://pravosudje.ba/vstvfo/B/101/article/82453>
- Krivični zakon BD - <https://pravosudje.ba/vstvfo/B/683/article/106060>
- Zakon o krivičnom postupku BD BiH - <https://pravosudje.ba/vstvfo/B/683/article/106056>
- Pravilnik o zaštiti stranaca žrtava trgovine ljudima- <http://www.sluzbenilist.ba/page/akt/36diRXwySpw=>
- Pravilnik o zaštiti žrtava i svjedoka žrtava trgovine ljudima državljana BiH- http://www.podaci.net/_gBiH/propis/Pravila_o_zastiti/O-upzzsz02v0766.html
- Minimalni standardi za pružanje kvalitetne pomoći i podrške žrtvama trgovine ljudima, posebno djeci, u Bosni i Hercegovini- <http://sluzbenilist.ba/page/akt/rCdYhllKkqU=> & <http://www.podaci.net/dodaci/BiH/O-umspkp02v2338-Standardi.pdf>
- Zakon o pružanju besplatne pravne pomoći ("Službeni glasnik BiH", br. 83/16),
- Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći Republike Srpske ("Službeni glasnik Republike Srpske", br. 120/08);
- Zakon o Kancelariji za pravnu pomoć Brčko distrikta Bosne i Hercegovine ("Službeni glasnik Brčko distrikta Bosne i Hercegovine", br. 19/07);
- Zakon o pružanju besplatne pravne pomoći ("Službene novine Kantona Sarajeva", br. 1/12);
- Zakon o pružanju pravne pomoći ("Službene novine Tuzlanskog kantona", br. 10/08);
- Zakon o Županijskom zavodu za pravnu pomoć ("Narodne novine Županije Zapadnohercegovačke", br. 14/08);
- Pravilnik o načinu i uslovima pružanja besplatne pravne pomoći ("Službene novine Zeničko-dobojskog kantona", br. 9/09);
- Zakon o pružanju besplatne pravne pomoći Županije posavske ("Narodne novine Županije posavske", br. 3/10);
- Zakon o pružanju besplatne pravne pomoći ("Službeni glasnik Unsko-sanskog kantona", br. 22/2012);
- Zakon o pružanju besplatne pravne pomoći ("Službene novine BPK-a Goražde", br. 2/2013);
- Zakon o pružanju besplatne pravne pomoći ("Službene novine Hercegovačko-neretvanskog kantona", br. 7/13);
- Zakon o parničkom postupku Federacije Bosne i Hercegovine ("Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine", br. 53/03, 75/05, 19/06);
- Zakon o parničkom postupku Republike Srpske ("Službeni glasnik Republike

Srpske”, br. 58/08, 85/03, 74/05, 63/07, 119/09);

- Zakon o parničnom postupku Brčko distrikta Bosne i Hercegovine (“Službeni glasnik Brčko distrikta Bosne i Hercegovine”, br. 8/09, 52/10);
- Zakon o parničnom postupku pred Sudom Bosne i Hercegovine (“Službeni glasnik BiH”, br. 36/04, 4/07, 58/13);
- Zakon o advokaturi Federacije Bosne i Hercegovine (“Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine”, br. 40/02, 29/03 i 18/05);
- Zakon o advokaturi Republike Srpske (“Službeni glasnik Republike Srpske”, br. 80/2015);
- Zakon o advokatskoj djelatnosti Brčko distrikta Bosne i Hercegovine (“Službeni glasnik Brčko distrikta BiH”, br. 4/2019);
- Kodeks advokatske etike u Federaciji BiH, usvojen na Skupštini Advokatske komore Federacije BiH 17.09.2005. godine
- Kodeks etike advokata Advokatske komore Republike Srpske (“Službeni glasnik Republike Srpske”, broj 68/05);
- Usvojeni Zakon o obligacionim odnosima (“Službeni list SFRJ”, br. 29/78, 39/85, i 57/89), usvojen (“Službeni list R BiH”, br. 2/92, 13/93 i 13/94); (“Službeni glasnik RS”, br. 17/93 i 3/96);
- Zakon o krivičnom postupku (“Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“, br. 3/2003, 32/2003 - ispravka, 36/2003, 26/2004, 63/2004, 13/2005, 48/2005, 46/2006, 29/2007, 53/2007, 58/2008, 12/2009, 16/2009, 53/2009 - drugi zakon, 93/2009, 72/2013 i 65/2018).

Vijeće Evrope je glavna organizacija za zaštitu ljudskih prava na kontinentu. Obuhvata 46 država članica, uključujući sve članice Evropske unije. Sve države članice Vijeća Evrope su potpisale Evropsku konvenciju o ljudskim pravima, sporazum koji ima za cilj da zaštiti prava čovjeka, demokratiju i pravnu državu. Evropski sud za ljudska prava kontroliše implementaciju Konvencije u državama članicama.